

Opatrovnictví u osob zbavených nebo omezených ve způsobilosti k právním úkonům

Bc. Monika Šarfová

Diplomová práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Monika Šarfová**

Osobní číslo: **H11430**

Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Opatrovnictví u osob zbavených nebo omezených ve
způsobilosti k právním úkonům**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti opatrovnictví osob zbavených nebo omezených ve způsobilosti k právním úkonům.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvalitativního výzkumu formou polostrukturovaných rozhovorů.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BAUDIŠ, Pavel a Jan LIBIGER. Psychiatrie a etika. Praha: Galén, 2002. ISBN 80-7262-104-1.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HÝBNEROVÁ, Stanislava. Evropská ochrana lidských práv v dokumentech. Praha: Karolinum, 2002. ISB 80-246-0498-1.

MAREČKOVÁ, Jana a Maroš MATIAŠKO. Člověk s duševním postižením a jeho právní jednání. Praha: Linde, 2010. ISBN 978-80-7201-801-7.

ČESKO. Zákon č. 40/1964 Sb. občanský zákoník v platném znění.

ČESKO. Zákon č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád v platném znění.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Jana Kitliňská, Ph.D.**

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **30. listopadu 2012**

Termín odevzdání diplomové práce: **26. dubna 2013**

Ve Zlíně dne 14. února 2013

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 15.4.2013

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Diplomová práce je zaměřena na oblast opatrovnictví osob zbavených nebo omezených ve způsobilosti k právním úkonům. Teoretická část práce vysvětluje pojem opatrovnictví s ohledem na jeho historický vývoj a přibližuje soudní řízení ve věci posouzení způsobilosti k právním úkonům a ustanovení opatrovníka. Ve vztahu k právům a postavení osoby zbavené nebo omezené způsobilosti k právním úkonům rozebírá práva a povinnost jejího opatrovníka. Cílem praktické části je přiblížit výkon opatrovnictví v praxi a zmapování, za jakých okolností dochází ke změně již ustanoveného opatrovníka.

Klíčová slova:

opatrovnictví, opatrovník, veřejný opatrovník, způsobilost k právním úkonům, duševní porucha, nesvéprávný, sociální služby

ABSTRACT

The thesis is focused on the custody of persons deprived or limited in their legal capacity. The theoretical part of the thesis explains the term of custody with respect to its historical development and bringing judicial proceedings for the assessment of legal capacity and establishing of guardian. In relation to the rights and status of persons deprived or limited in their legal capacity analyzes the rights and duties of their guardian. The object of practical part is to introduce the performance of guardian in practice and mapping in which conditions there is a change of already established guardian.

Keywords:

custody, guardian, public guardian, legal capacity, mental disorder, incompetent, social services

Děkuji Mgr. Janě Kitliňské, Ph.D za odborné vedení a povzbuzení, které mi poskytla při zpracování této diplomové práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 OPATROVNICTVÍ A JEHO VZNIK	12
1.1 ZPŮSOBILOST K PRÁVNÍM ÚKONŮM.....	12
1.2 HISTORIE OPATROVNICTVÍ	13
2 USTANOVENÍ OPATROVNÍKA OSOBE OMEZENÉ NEBO ZBAVENÉ ZPŮSOBILOSTI K PRÁVNÍM ÚKONŮM	17
2.1 DŮVODY OMEZENÍ NEBO ZBAVENÍ ZPŮSOBILOSTI K PRÁVNÍM ÚKONŮM.....	17
2.2 ŘÍZENÍ O POSOUZENÍ ZPŮSOBILOSTI K PRÁVNÍM ÚKONŮM.....	18
2.3 ŘÍZENÍ O USTANOVENÍ OPATROVNÍKA	21
3 PRÁVA A POVINNOSTI OPATROVNÍKA	24
3.1 ZASTUPOVÁNÍ PŘI PRÁVNÍCH ÚKONECH	24
3.2 SPRÁVA MAJETKU	27
4 OPATROVNICTVÍ Z POHLEDU NOVÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU	29
4.1 OPATROVNICTVÍ OSOB OMEZENÝCH SVÉPRÁVNOSTI	31
5 ZÁKON Č. 108/2006 SB. O SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH	34
II PRAKTICKÁ ČÁST	38
6 ÚVOD DO PRAKTICKÉ ČÁSTI	39
6.1 CÍL VÝZKUMU	39
6.2 ZVOLENÁ METODA VÝZKUMU	40
7 KVANTITATIVNÍ VÝZKUM	42
7.1 POPIS VÝZKUMNÉHO SOUBORU	42
7.2 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ KVANTITATIVNÍ ČÁSTI VÝZKUMU.....	43
7.3 SHRNTÍ VÝSLEDKŮ KVANTITATIVNÍHO VÝZKUMU.....	50
8 KVALITATIVNÍ VÝZKUM	52
8.1 VÝZKUMNÝ VZOREK	52
8.2 POSTUP VÝZKUMU A ZPRACOVÁNÍ VÝZKUMNÝCH DAT	54
8.3 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ KVALITATIVNÍ ČÁSTI VÝZKUMU	55
8.4 SHRNTÍ VÝSLEDKŮ KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU.....	66
9 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU A DOPORUČENÍ PRO PRAXI	69
ZÁVĚR	71
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	72
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	76
SEZNAM GRAFŮ	77
SEZNAM TABULEK	78
SEZNAM PŘÍLOH	79

ÚVOD

Problematika opatrovnictví a zastupování osob je velice diskutovaným tématem společnosti. Netýká se to jen nezletilých dětí a jejich zastupování zákonnými zástupci, kterými jsou v převážné většině rodiče, ale hlavně již dospělých osob, které si nemohou zajišťovat své záležitosti samy, a to z důvodu duševní nemoci, tělesného postižení nebo stáří. Samotné žití člověka v moderní společnosti je spojeno se stále zvyšujícími se nároky na schopnost jednat na úřadech, orientovat se v právních dokumentech, ale také při komunikaci spojené s vyřizováním i těch nejjednodušších osobních záležitostí.

Duševně nemocní jsou skupinou lidí, u které je zvýšené riziko vzniku újmy z neschopnosti pochopení následků jejich jednání. V souvislosti s tímto dochází k nárůstu podaných návrhů na zbavení či omezení způsobilosti k právním úkonům a následné ustanovení opatrovníka, který by nesvéprávného zastupoval. Tato práce navazuje na bakalářskou práci, která se zabývala důvody a okolnostmi podání návrhu na zbavení či omezení způsobilosti k právním úkonům. Z výzkumu provedeného studiem dokumentů, a to spisů Okresního soudu ve Zlíně vyplynulo, že roste počet návrhů podaných k soudu, kdy nejčastějším důvodem k jeho podání je právě potřeba zastupování při jednání s úřady a správě majetku. U duševně nemocných dosahujících zletilosti je to snaha rodičů být nadále jejich zástupci tak, jak tomu bylo do jejich zletilosti. V ostatních případech, kdy nemoc propuká v pozdějším období, jsou to snahy zabránit možnému zneužití jejich nemoci jinou osobou nebo možnému zadlužování. Pokud dojde k sebemenšímu omezení způsobilosti k právním úkonům soudem, osoby takto omezené k již dalšímu životu potřebují vedle sebe mít někoho, kdo za ně v rozsahu tohoto omezení vystupuje a případně zajišťuje jejich potřeby, tedy opatrovníka ustanoveného soudem.

Tato práce se zabývá oblastí výkonu opatrovnictví osob zbavených či omezených způsobilosti k právním úkonům z pohledu ustanovených opatrovníků. Na jedné straně je rozhodnutí soudu, ale na druhé straně je pak samotná realizace opatrovnictví. Většina lidí, a to i žadatelé o opatrovnictví, nemá povědomí, co všechno obnáší opatrovnictví u osob zbavených nebo omezených ve způsobilosti k právním úkonům. Co všechno mohou za ně zařizovat, jaké mají práva a povinnosti. Neví, jak je opatrovnictví upraveno současnou legislativou a jakou má oporu ve společnosti. Cílem této práce je přiblížení problematiky výkonu funkce opatrovníka, jak probíhá samotná praxe, s čím vším se mohou opatrovníci potýkat a zda je rozdíl jestli opatrovníka vykonává fyzická osoba nebo obec.

Teoretická část práce se věnuje vysvětlení pojmu opatrovnictví, jeho historickému vývoji a druhy opatrovnictví existujícími u nás v současnosti. Přibližuje řízení před soudem, kdy dochází k změně ve způsobilosti k právním úkonům a následnému ustanovení opatrovníka. Dále se zaměřuje přímo na práva a povinnosti opatrovníka vyplývající ze současné legislativy a přiblížení pomoci a sociálních služeb pro opatrovance či jeho opatrovníka na základě zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách.

Praktická část práce je rozdělena na dvě části, kdy první se zaměřuje na zjištění četností rozhodnutí soudu o změně opatrovníka, konkrétně Okresního soudu ve Zlíně. Kdo podává návrh nebo podnět na tuto změnu a z jakých důvodů. Druhá část již pomocí kvalitativního výzkumu metodou rozhovoru zjišťuje, jak je vnímáno opatrovnictví z pohledu samotného opatrovníka.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 OPATROVNICTVÍ A JEHO VZNIK

Tato kapitola se věnuje vymezení pojmu opatrovnictví u dospělých osob. Opatrovníka dospělému člověku lze ustanovit na základě soudního rozhodnutí, kterým je tento člověk zbaven či omezen způsobilosti k právním úkonům. Opatrovnictví je tak možno definovat jako „právní vztah vzniklý na základě soudního řízení mezi dospělou osobou, která je považována za právně nezpůsobilou rozhodovat za sebe, a osobou ustanovenou, aby rozhodovala jménem takové dospělé osoby“ (Mental Disability Advocacy Center, 2007, s. 10).

1.1 Způsobilost k právním úkonům

Právním úkonem je označován projev vůle směřující ke vzniku, změně nebo zániku práv a povinností či způsobení jiných právních následků, které právní předpisy s takovými projevy vůle spojují. Ke vzniku právního úkonu je tak třeba jak projev vůle, tak její adekvátní projev (Švestka, Dvořák, 2009, s. 118-119).

„Způsobilost k právním úkonům je způsobilost vlastními úkony nabývat práva a brát na sebe povinnosti. Je založena na rozumové a volní vyspělosti“ (Slovník českého práva, 1995, s. 1359).

Termín způsobilost k právním úkonům se v právních předpisech objevuje až v polovině 20. století. Nahradil původně užívaný termín „svéprávnost“, jež měl původ v římském právu, které rozlišovalo osoby svého práva (*personae sui iuris, sui potestatis*) a osoby cizího práva (*personae a alieni iuris*).

„Kdo je osobou svého práva, je svéprávný, rozhoduje o svém soukromoprávním postavení sám a respektuje se autonomie jeho vůle; kdo takovou osobou není, podrobuje se omezením plynoucích z toho, že má zákonného zástupce.“ (Švestka et al., 2009, s. 107)

Od způsobilosti k právním úkonům je třeba odlišit právní subjektivitu neboli způsobilost člověka mít práva a povinnosti. Právní subjektivitu má každý, jež je ve smyslu práva osobou. Fyzická osoba ji nabývá narozením a pozbývá ji smrtí. Je přiznána i počatému dítěti, narodí-li se živé. Je to současně jedno ze základních lidských práv uvedených v Listině základních práv a svobod. Vztahuje se rovněž na všechny lidi bez ohledu na věk, pohlaví, barvu pleti, rasu nebo zdraví a nemohou ji být omezeni ani zbaveni. Naproti tomu

způsobilost k právním úkonům, tj. způsobilost nabývat vlastními úkony práva a brát na sebe povinnosti, nabývá člověk dle zákona č. 40/1994 Sb. občanského zákoníku zletilostí, tj.:

- dosažením věku 18 let,
- uzavřením manželství při splnění podmínky věku minimálně 16 let a souhlasu soudu.

Pokud dojde před dosažením věku 18 let k rozvodu manželství či jeho zániku smrtí druhého manžela nebo rozhodnutím soudu o neplatnosti manželství, takto nabytá zletilost nezaniká.

1.2 Historie opatrovnictví

Postoj společnosti k duševně nemocným a postiženým v historii nesl vždy znaky vyčlenění, posměchu, diskriminace a upírání rovnocenného postavení. Takto postižené osoby neměly žádná práva a opatrovnictví mělo charakter ochrany společnosti duševně zdravých před duševně nemocnými. Postupným vývojem společnosti se měnil i její přístup k duševně nemocným.

Období od starověku do novověku

První známá právní úprava opatrovnictví se nalézají již v římském právu, a to v Zákoně XII desek, který vylučoval odpovědnost za jednání u osoby šílené a duševně nemocné a nařizoval ustanovení opatrovníka, který bude za šílence jednat. Podle něj se na duševně nemocné pohlíželo, jako na osoby bez vlastní vůle a tím nezpůsobilé jak právnímu tak i protiprávnímu jednání. Za duševně nemocného se považoval i marnotratník. Ustanovený opatrovník pečoval nejen o majetek, ale i o osobu šílence (Kincl, Urfus, Skřejpek, 1995, s.78).

Římské právo kromě opatrovnictví nad šilencem rozlišovalo i opatrovnictví nad ochromeným, nebo-li nad osobou postiženou nějakou tělesnou vadou nebo trvalou nemocí. Opatrovník se ustanovoval pro úkony, které nemohl ochromený pro své postižení sám konat.

Období Rakousko-uherské monarchie

Důležitou právní úpravou věnující se otázce opatrovnictví je císařský patent č. 946/1811 Sb. obecný zákoník občanský vyhlášený dne 1.6.1811. Vymezuje osoby nezpůsobilé spravovat si řádně své záležitosti a spadající tak pod zvláštní ochranu zákona. Podle ustanovení § 269 soud zřídí kurátora čili opatrovníka osobě duševně choré, nad kterou nebdí otec ani poručník. Opatrovnictví podle tohoto ustanovení je tak možno zřídít u:

- nezletilce držícího nemovité jmění v jiné zemi,
- nezletilce, který nemůže být zastupován otcem nebo poručníkem (střet zájmů),
- zletilého upadnutého v šílenost nebo blbost,
- osob prohlášených za marnotratníky,
- někdy hluchoněmých.

Přestože rozlišoval poručenství u nezletilých dětí a opatrovnictví, úprava práv a povinností opatrovníků byla odkazována na právní úpravu poručenství nezletilých dětí.

Kontrolu činnosti poručníků a opatrovníků zajišťovala poručenská rada zřízená císařským nařízením č. 276/1914 ř.z. ze dne 13.10.1914. Jejím úkolem bylo navrhnout poručníky a opatrovníky, vykonávat dozor nad jejich působností a oznamovat soudu zjištěné nedostatky v jejich činnosti, které nemohla sama odstranit domluvou či napomenutím. Za členy poručenské rady byli ustanoveni zástupci zákonem uznávaných církví a náboženských společností, zástupce příslušných škol a obcí, osoby znalé místních poměrů a projevujících zájem o otázky péče o mládež.

Postup soudu v řízení o způsobilosti k právním úkonům a ve věcech opatrovnických byl nejdříve upraven císařským patentem č. 208/1854 ř.z. ze dne 9.8.1854 a později císařským nařízením č. 207/1916 ř.z. Řádem o zbavení svéprávnosti ze dne 28.6.1916.

Období po roce 1949

V období po roce 1949 na území dnešní České republiky upravoval způsobilost k právním úkonům zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník ze dne 25.10.1950, podle kterého ji bylo možno nabýt v několika stupních. Podle tohoto zákona mohl být člověk zbaven zcela svéprávnosti již po dosažení věku šesti let, pokud si nebyl schopen pro duševní poruchu sám obstarávat své věci. K částečnému zbavení svéprávnosti mohlo dojít pouze u osoby

zletilé, a to pro duševní poruchu nebo pro nadměrné užívání alkoholických nápojů nebo omamných prostředků či jedů. Dle odůvodnění zákona cílem již nebyla pouze ochrana majetkových zájmů osob zbavených svéprávnosti, ale rovněž i ochrana jejich osoby. Úkolem opatrovníka nemělo být jen nahrazování vůle těchto osob ve věcech majetkoprávních, ale také zajišťování léčení duševní poruchy a zabránění jejímu dalšímu zhoršování. V případě užívání alkoholu nebo omamných látek a jedů, měl obstarávat nápravu těchto povahových vad u nespěprávného. Zrušilo se opatrovnictví nad marnotranými, neboť zbavením svéprávnosti z tohoto důvodu byla sledována jen ochrana jeho majetkových zájmů a majetkových zájmů příslušníků jeho rodiny.

Tato zákonná úprava opatrovnictví neměla dlouhého trvání, neboť byla přijata nová ústava z roku 1960. Její vznik měl za následek změnu v oblasti československého práva, která vyústila k vydání nového občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. s účinností od 1.4.1964 (Švestka, Dvořák, 2009, s. 62).

Současnost

V současné době v České republice upravuje řízení o způsobilosti k právním úkonům a řízení opatrovnické stále zákon č. 40/1964 Sb. občanský zákoník ze dne 26.2.1964 a zákon č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád (o.s.ř.) ze dne 4.12.1963. Původní komplikovaná úprava způsobilosti k právním úkonům byla jimi zjednodušena. Od doby svého vzniku byly tyto zákony mnohokrát novelizovány. I v tomto případě platí, že právní úprava opatrovnictví odkazuje na ustanovení týkající se péče soudu o nezletilé z důvodu společných znaků postupů soudu jak v oblasti péče o nezletilé, tak v oblasti péče o osoby zbavené způsobilosti k právním úkonům (§ 193 odst. 3 o.s.ř.). Kritizovaným nedostatkem v právní úpravě opatrovnictví je nedostatečné vymezení práv a povinností opatrovníků. Přes veškeré novely, občanský zákoník již nevyhovuje současným potřebám společnosti, a proto byl po mnoha letech přijat nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb. ze dne 3.2.2012 s účinností od 1.1.2014.

Kromě opatrovnictví osob, které nejsou způsobilé k právním úkonům, upravuje současný občanský zákoník i opatrovnictví podle ustanovení § 29. Podle tohoto ustanovení může soud ustanovit opatrovníka dospělé osobě také ze závažných důvodů k ochraně jejich zájmů. Za tyto závažné důvody je považováno např.:

- duševní porucha, pro kterou však osoba není zbavena ani omezena ve způsobilosti k právním úkonům
- závažné tělesné postižení, jež znemožňuje osobě činit samostatně právní úkony.

K ustanovení tohoto typu opatrovníka bez toho, aby došlo ke zbavení nebo omezení ve způsobilosti k právním úkonům, soud přistupuje často v případech seniorů, jejichž zdravotní stav způsobený pokročilým věkem jim už neumožňuje si zajišťovat své záležitosti osobně. Opatrovníkem je ve většině případů ustanovena osoba z okruhu příbuzných seniora převážně jeho potomek.

2 USTANOVENÍ OPATROVNÍKA OSOBĚ OMEZENÉ NEBO ZBAVENÉ ZPŮSOBILOSTI K PRÁVNÍM ÚKONŮM

„Pokud nejsou fyzické osoby k právním úkonům způsobilé, jednají za ně jejich zákonní zástupci. Zákonným zástupcem fyzické osoby, která byla rozhodnutím soudu zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo jejíž způsobilost k právním úkonům byla rozhodnutím soudu omezena, je soudem ustanovený opatrovník.“ (§ 26 a 27 z.č. 40/1964 Sb.)

Omezit nebo zbavit způsobilosti k právním úkonům má pravomoc pouze soud. Řízení je nesporné. Má dvě části:

- řízení o posouzení způsobilosti k právním úkonům
- řízení o ustanovení opatrovníka.

Tyto části na sebe mohou navazovat nebo se mohou překrývat, tj. že už v průběhu řízení o posouzení způsobilosti k právním úkonům soud zahájí řízení o ustanovení opatrovníka, pokud je již zřejmé, že bude způsobilost k právním úkonům u vyšetřovaného omezena. Postup soudu v obou řízeních je upraven zákonem č. 99/1962 Sb. o.s.ř. v ustanovení § 186 až 193.

2.1 Důvody omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům

Soud může člověka zbavit způsobilosti k právním úkonům zcela, jestliže není schopen činit rozumově a dle své vůle právní úkony pro duševní poruchu, která není jen přechodná. Jestliže pro tuto duševní poruchu nebo pro nadměrné užívání alkoholických nápojů či omamných prostředků nebo jedů je schopen činit pouze některé právní úkony, soud jeho způsobilost pouze omezí, přičemž rozsah tohoto omezení uvede přímo v rozhodnutí.

V zákoně uvedený termín duševní porucha je dle Slovníku psychiatrických termínů nepřesný. Do českých právních předpisů byl zaveden až občanským zákoníkem č. 141/1950 Sb. Podle Knoblocha-Knoblochové (In Knappová, 1961, s. 19) jsou za duševní poruchu označovány:

- 1) *duševní choroby* – déle trvající duševní poruchy s typickým začátkem i průběhem;
- 2) *chorobné duševní stavy* – chronické duševní poruchy, např. vývojové poruchy;

3) *krátkodobé duševní poruchy* – způsobené patologickými afekty, alkoholovou opojeností.

„Duševní porucha je charakterizována klinicky rozpoznatelným souborem příznaků (symptomů) nebo poruchou chování, které narušují funkci a jsou spojeny s pocitem tísně.“ (Malá, Pavlovský, 2002, s. 23)

V současnosti se vychází při stanovení toho, co je to duševní porucha, z Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů (MKN-10), platné v České republice od roku 1994. Dle této klasifikace patří mezi duševní poruchy vedoucí k omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům:

- organické duševní poruchy včetně symptomatických F 00-09,
- duševní poruchy a poruchy chování způsobené užíváním psychoaktivních látek F 10-19,
- schizofrenie, schizofrenní poruchy a poruchy s bludy F 20-29,
- afektivní poruchy F 30-39,
- neurotické, stresové a somatoformní poruchy F 40-48,
- poruchy osobnosti a chování u dospělých F 60-69,
- mentální retardace F 70-79,
- neurčená duševní porucha F 99.

Při zjišťování všech okolností vedoucích k možnému zásahu do lidských práv je soud povinen řídit se zásadou vyhledávací bez ohledu na podané návrhy či navržené důkazy.

2.2 Řízení o posouzení způsobilosti k právním úkonům

Podle statistik Ministerstva spravedlnosti v České republice roste počet řízení ve věcech způsobilosti k právním úkonům. Ne všechny však skončí zásahem do této způsobilosti.

Tabulka 1 Druhy a počty rozhodnutí v řízení o způsobilosti k právním úkonům

	2007	2008	2009	2010	2011
zbavení způsobilosti k právním úkonům	2139	2186	2298	2045	2171
omezení ve způsobilosti k právním úkonům	472	628	770	816	860
jiný výsledek řízení	810	999	1072	1066	1129
celkem podané návrhy ve věci způsobilosti k právním úkonům	3421	3813	4140	3927	4160

Zdroj: Soudní statistiky Ministerstva spravedlnosti

Řízení o posouzení způsobilosti k právním úkonům se zahajuje na základě podaného návrhu nebo podnětu. U podnětu soud nejprve zjišťuje, zda jsou tu předpoklady pro zahájení řízení většinou dotazem na ošetřujícího lékaře vyšetřovaného. Teprve poté přistupuje k zahájení řízení usnesením. Samotný návrh může podat kdokoliv, fyzická osoba i například zdravotnické zařízení, ale i ten, o jehož způsobilost jde. Jako obranu proti neodůvodněným návrhům může soud uložit navrhovateli povinnost doložit lékařské osvědčení o duševním stavu posuzovaného a pokud tak neučiní ve stanovené lhůtě, soud řízení zastaví (§ 186 o.s.ř.). Účastníkem řízení je:

- *ten, kdo podal návrh,*
- *fyzická osoba, o jejíž způsobilost k právním úkonům se jedná (vyšetřovaný),*
- *nezletilé děti vyšetřovaného – zastoupené kolizním opatrovníkem příslušným orgánem sociálně právní ochrany dětí,*
- *druhý rodič nezletilého dítěte – v případě omezení či zbavení způsobilosti k právním úkonům náleží v tomto rozsahu rodičovská zodpovědnost pouze druhému rodiči,*
- *okresní státní zastupitelství – pokud do řízení vstoupí.*

Návrh se doručuje vyšetřovanému do vlastních rukou spolu s poučením o jeho právech a povinnostech. Vyšetřovaný má právo si zvolit pro řízení zástupce, pokud si ho ve stanovené lhůtě nezvolí, soud mu ustanoví pro toto řízení opatrovníka, a to rodiče či jinou osobu blízkou. Pokud nikdo takový není nebo jejich ustanovení brání zvláštní důvody, ustanoví soud vyšetřovanému opatrovníka z řad advokátů (§ 187 odst. 2 o.s.ř.).

Soud rozhoduje na základě provedeného dokazování:

- znaleckým posudkem znalce z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie,
- výsledkem znalce,
- výsledkem vyšetřovaného a příp. svědků.

K posouzení zdravotního stavu vyšetřovaného je vždy nutné vypracování znaleckého posudku, nepostačuje pouze odborné vyjádření lékaře, lékařské potvrzení nebo znalecký posudek vyhotovený v jiné věci. Při vypracování znaleckého posudku znalec vychází ze zdravotní dokumentace vyšetřovaného, jeho zdravotní anamnézy a samotného vyšetření.

Na základě toho odpovídá na otázky soudu:

- zda trpí vyšetřovaný duševní poruchou a zda je trvalého rázu,
- nakolik se duševní porucha projevuje v běžném životě vyšetřovaného,
- zda je vyšetřovaný odkázán na péči jiné osoby,
- zda je možné provést výslech vyšetřovaného před soudem bez újmy na jeho zdraví,
- zda by doručení rozhodnutí soudu mohlo na vyšetřovaného působit nepříznivě a zda je schopen pochopit význam tohoto rozhodnutí.

Vyšetřovaný je povinen dostavit se k vyšetření na předvolání znalce. Pokud tak neučiní, může soud nařídit jeho předvedení k znalci policií nebo nařídit jeho vyšetření ve zdravotnickém zařízení, přičemž doba hospitalizace nesmí překročit dobu 6 týdnů.

Soud je povinen vyslechnout znalce k znaleckému posudku a také vyšetřovaného, vyplývá-li ze znaleckého posudku, že výsledkem mu nebude způsobena újma na zdraví. Požádá-li o výslech vyšetřovaný, musí mu soud vyhovět, i pokud znalec v znaleckém posudku uvede, že by mu výsledkem mohla být způsobena újma na zdraví.

V řízení se rozhoduje rozsudkem, který se doručuje všem účastníkům řízení. Na základě závěrů posudku soud může upustit od doručování rozsudku vyšetřovanému (§ 189 o.s.ř.). Jestliže soud vyšetřovaného pouze omezí ve způsobilosti k právním úkonům, uvede ve svém rozhodnutí také rozsah tohoto omezení, a to:

- *negativním způsobem* (specifikuje úkony, pro které ztrácí způsobilost), nebo
- *pozitivním způsobem* (specifikuje úkony, pro které mu způsobilost zůstává).

V soudní praxi je více využíván negativní způsob vymezení rozsahu omezení.

2.3 Řízení o ustanovení opatrovníka

Dlouholetou praxí soudů bylo, že řízení o ustanovení opatrovníka osobě zbavené způsobilosti k právním úkonům bylo až po pravomocném skončení řízení o posouzení způsobilosti k právním úkonům. Toto však způsobovalo časovou prodlevu mezi omezením způsobilosti k právním úkonům a rozhodnutím o ustanovení opatrovníka. Tím došlo k tomu, že v této časové prodlevě nesvéprávný nemohl činit právní úkony, ale zároveň nebyl nikdo, kdo by tak mohl činit za něj. Nebylo výjimečné, že nesvéprávný zůstal i bez příjmu, neboť po tuto dobu mu byla pozastavena výplata důchodu či nebylo možné jej vyřídít, a to až do doby pravomocného rozhodnutí o ustanovení opatrovníka. Na tuto situaci reagoval Ústavní soud ve svém nálezu sp.zn. IV. ÚS 412/04 ze dne 7.12.2005. Poukázal na ustanovení článku 5 Listiny základních práv a svobod, který stanoví, že každý je způsobilý mít práva, což soudy zavazuje k tomu, aby dříve než rozhodnou o omezení způsobilosti k právním úkonům, určily osobu, jejímž prostřednictvím bude moci omezený dále uplatňovat své práva.

V současnosti proto soudy současně s rozhodnutím o omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům, rozhodují i o ustanovení opatrovníka. Rozhodnutí o ustanovení opatrovníka, obsahuje zároveň i vymezení práv a povinností opatrovníka. Nakonec je opatrovník předvolán k soudu k složení slibu opatrovníka, kterým se zavazuje, že bude vykonávat své povinnosti řádně a dbát při tom pokynů soudu (§ 193 odst. 3 a § 180 odst 1 o.s.ř.). Protože v zákoně nejsou přesně vymezeny všechna práva a povinnosti opatrovníka, mají proto soudy vypracované vlastní souhrny práv a povinností, podle kterých opatrovníky poučují. Jak může takové poučení soudu vypadat, ukazuje v Příloze č. 1 tzv. Desatero práv a povinností opatrovníka podle JUDr. Hany Nové soudkyně Obvodního soudu pro Prahu 9.

Po složení slibu opatrovník obdrží Listinu o ustanovení opatrovníka, kterou se bude při zastupování nesvéprávného proukazovat.

Osoba opatrovníka

Opatrovníkem osoby omezené nebo zbavené způsobilosti k právním úkonům ustanoví soud vhodnou fyzickou osobu, která s ustanovením projeví souhlas a sama je způsobilá

k právním úkonům. Soud provádí nejprve šetření v okruhu příbuzných či osob blízkých nespolečenské. Při výběru vhodné osoby přihlíží k:

- k věku a zdravotnímu stavu,
- k osobním předpokladům,
- zda má čistý rejstřík trestů,
- zda nemá dluhy a žije příkladným životem,
- jaký má vztah s opatrovancem,
- vzdálenost bydliště.

Při splnění zákonné podmínky souhlasu s ustanovením a výše uvedených kritérii, tak může být opatrovníkem prakticky kdokoli, kdo je v kontaktu s osobou zbavenou nebo omezenou způsobilosti k právním úkonům. Je však třeba, aby to byl někdo, kdo má s touto osobou také vzájemný vztah důvěry a respektu. Často se opatrovníkem stávají rodinní příslušníci, kteří většinou vykonávají i osobní péči o opatrovance.

Jestliže nemůže být ustanoven opatrovníkem příbuzný či jiná vhodná osoba, souhlasící s ustanovením, ustanoví soud opatrovníkem orgán místní správy, případně jeho zařízení, pokud je oprávněno vystupovat svým jménem (§ 27 odst. 3 z.č. 40/1964 Sb.). Ten vykonává funkci opatrovníka prostřednictvím pověřených osob, kdy u měst je to převážně pracovník sociálního odboru a u obcí zase starosta. Na rozdíl od fyzických osob u obce zákon nevyžaduje k jejich ustanovení souhlas, neboť výkon veřejného opatrovnictví je povinností místní správy. Veřejný opatrovník je nejvíce ustanovován u osob zbavených nebo omezených ve způsobilosti k právním úkonům, kterým zemře jejich dosavadní opatrovník a oni již nikoho dalšího ve svém okolí nemají, nebo takovým, kteří sice příbuzné mají, ale ti jim odmítají opatrovníka vykonávat, pro jejich problémové chování vycházející z jejich nemoci. V minulosti, pokud se ten, jehož způsobilost k právním úkonům byla omezena, nacházel v některém ze sociálních zařízení, byl jeho opatrovníkem ustanoven zaměstnanec tohoto zařízení. Výhoda toho byla, že ho znal a byl s ním také v každodenním kontaktu. Toto ustanovení přestalo být možné s účinností zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, podle kterého dochází ke střetu zájmu mezi opatrovníkem zaměstnancem sociálního zařízení a jeho zaměstnavatelem sociálním zařízením jako poskytovatelem služeb osobě, jíž zastupoval. Bylo poukazováno na to, že ustanovený

opatrovník rozhoduje o úhradě a typu služby, která má být poskytována osobě, kterou zastupuje a toto rozhodnutí tak může být ovlivněno jeho postavením zaměstnance.

Změna opatrovníka

Ustanovení opatrovníka není stálé a neměnné. Rozhodnutím soudu dojde ke změně opatrovníka v případě:

- odvolání souhlasu stávajícího opatrovníka,
- návrhu stávajícího opatrovníka na ustanovení jiné osoby, která s tímto souhlasí,
- zjištění závažných nedostatků ve výkonu funkce opatrovníka,
- úmrtí stávajícího opatrovníka
- žádosti osoby zbavené nebo omezené ve způsobilosti k právním úkonům.

3 PRÁVA A POVINNOSTI OPATROVNÍKA

„Povinností opatrovníka je důsledně hájit práva a oprávněné zájmy fyzické osoby, kterou zastupuje.“ (Švestka et al., 2009, s. 295)

Podle zákona č. 99/1963 Sb. občanského soudního řádu v průběhu opatrovnictví soud dohlíží na správu majetku vykonávanou opatrovníkem, na řádné plnění jeho povinností a vyřizuje podněty týkající se činnosti opatrovníka. O právech a povinnostech soud poučí při složení slibu opatrovníka, jak již bylo uvedeno. Zákon však přesně neupravuje rozsah práv a povinností opatrovníka, pouze ve vztahu ke správě majetku opatrovance uvádí v ustanovení § 28 zákona č. 40/1964 Sb. občanského zákoníku, že pokud jsou zákonní zástupci povinni též spravovat majetek těch, které zastupují, a nejde-li o běžnou záležitost, je k nakládání s majetkem potřeba schválení soudu. Neznalost opatrovníků ve věci svých kompetencí může vést až k jednání přesahujícím tyto kompetence a někdy i k převzetí veškeré kontroly a rozhodování nad životem opatrovance. Nebo naopak tato neznalost může způsobit u navržených opatrovníků odmítnutí vykonávat funkci opatrovníka kvůli mylné obavě, že z této činnosti automaticky vyplývá povinnost zabezpečovat osobní péči o opatrovance. Tyto obavy nastávají například u opatrovanců, kteří pro svůj závažný zdravotní stav jsou dlouhodobě hospitalizováni ve zdravotnickém zařízení a potencionální opatrovníci se obávají, že si je ihned po převzetí opatrovnictví budou muset vzít domů a oni nejsou schopni zajistit pro opatrovance adekvátní péči.

K tomu uvádí Kaňka (2008, s. 86-87), že opatrovník sám není povinen zajišťovat osobní péči o opatrovance či mu poskytovat různé formy asistence při zvládnání úkonů, jež opatrovanec sám nezvládá. Je však povinen v případě potřeby řádně opatrovanci sociální služby nasmlouvat a jejich poskytování přiměřeně kontrolovat.

Tato kapitola tak má za úkol přiblížit jaké je právní jednání a postavení osob zbavených nebo omezených způsobilosti k právním úkonům a jaké z toho vyplývají možné povinnosti a práva opatrovníků.

3.1 Zastupování při právních úkonech

Zbavení způsobilosti k právním úkonům zbavuje člověka možnosti činit jakýkoliv právní úkon. Podle ustanovení § 38 občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. jsou všechny úkony učiněné osobou zbavenou způsobilosti k právním úkonům absolutně neplatné. Ve

své podstatě to znamená, že taková osoba si sama nemůže „koupit v obchodě ani rohlík“, neboť i v tomto případě se jedná o právní úkon, a to kupní smlouvu. U omezených ve způsobilosti k právním úkonům se absolutní neplatnost vztahuje pouze na právní úkony spadající do tohoto omezení. Uzavře-li např. úvěrovou, kupní smlouvu či smlouvu o poskytnutí služeb tato je sice neplatná, ale pokud z ní čerpal nějaké plnění finanční či jiné, je povinen toto plnění vrátit (§ 451 z.č. 40/1964 Sb.). Opatrovník tak činí za osobu, kterou zastupuje, veškeré právní úkony nebo pouze ty, jež spadají do rozsahu omezení. Při zastupování v běžných záležitostech postupuje dle svého uvážení. U neběžných právních úkonů potřebuje k jejich platnosti souhlas soudu, neboť na zastupování opatrovníka se analogicky rovněž vztahuje ustanovení § 28 občanského zákoníku (Švestka et al., 2009, s. 297).

Při zastupování může nastat situace, kdy dojde ke střetu zájmu opatrovníka a osoby, jež zastupuje. V těchto konkrétních případech ustanoví soud zvláštního zástupce (kolizního opatrovníka) pro daný úkon (§ 30 z.č. 40/1964 Sb.). Toto opatrovnictví zaniká provedením úkonu, pro který byl ustanoven.

Skutečnost, že došlo k zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům se zaznamenává v centrální evidenci obyvatel. K tomuto se i vztahuje otázka občanského průkazu. Podle zákona č. 328/1999 Sb. o občanských průkazech má osoba omezená ve způsobilosti k právním úkonům povinnost mít občanský průkaz (§ 2 odst. 3). Osoba zbavená způsobilosti k právním úkonům může mít občanský průkaz jen v případě, že o jeho vydání požádá opatrovník (§ 2 odst. 6). Do 31.12.2011 patřila mezi zapisované údaje v občanském průkazu také poznámka o omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům a uvedení jména, příjmení a bydliště opatrovníka. V současnosti se tyto údaje již do občanských průkazů nezapisují. Stanovisko vlády k této věci je takové, že právní řád poskytuje dostatečnou ochranu práv jak osobě zbavené nebo omezené ve způsobilosti k právním úkonům, neboť právní úkon jí učiněný je absolutně neplatný, tak i druhé straně, jíž je právní úkon nezpůsobilé osoby adresován.

Oblast rodinná

V oblasti rodinné se zásah do způsobilosti k právním úkonům promítne nejen do možnosti uzavřít sňatek, ale i do výkonu rodičovských práv a povinností. Při rozhodování o způsobilosti k právním úkonům by se tak mělo postupovat uvážlivě, aby rozhodnutí bylo

přiměřené a neporušilo čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Tento článek garantuje právo každého na respektování soukromého a rodinného života (Hybnerová, 2002, s. 32). Podle zákona o rodině č. 94/1964 Sb. nemůže osoba zbavená způsobilosti k právním úkonům uzavřít sňatek vůbec a pokud je v této způsobilosti pouze omezena, tak jen s povolením soudu (§ 14). Kritérium, podle kterého by měl soud postupovat při rozhodování o povolení sňatku, neexistuje, předpokládá se, že soud ho povolí, pokud zdravotní stav této osoby je slučitelný s účelem manželství. Zde připadá možnost zastupování opatrovníkem snad jen v případě podání návrhu na neplatnost manželství uzavřené bez povolení soudu (Hrušáková, 2009, s. 45).

Zásah do způsobilosti k právním úkonům se promítá i do výkonu rodičovských práv, tj. do rodičovské zodpovědnosti. V rámci rodičovské zodpovědnosti činí rodič právní úkony v tom rozsahu, v jakém dítě nemůže jednat samo, proto je předpokladem, aby rodič měl zodpovědnost k právním úkonům v plném rozsahu (Hrušáková, 2009, s. 130). Pokud ji nemá, přechází rodičovská zodpovědnost na druhého rodiče. Nemůže se tak plně podílet na výchově svého dítěte, přičemž vyživovací povinnost mu zůstává. Opatrovník tak v rámci správy jeho majetku zajišťuje úhradu výživného pro nezletilé dítě.

Oblast pracovněprávní

Pokud zdravotní stav umožňuje osobě omezené ve způsobilosti k právním úkonům pracovat a je pro ni nalezeno vhodné zaměstnání, uzavírá a podepisuje pracovní smlouvu opatrovník. Je-li dohodnutá mzda vyšší než je rozsah omezení způsobilosti k právním úkonům, sjednává opatrovník i způsob výplaty této mzdy.

Odpovědnost za škodu

Na možnou škodu způsobenou tím, kdo nemá plnou způsobilost k právním úkonům, se vztahuje ustanovení § 422 z.č. 40/1964 Sb. upravující odpovědnost osoby postižené duševní poruchou. Pro potřeby zákona je u osob zbavených nebo omezených ve způsobilosti k právním úkonům existence duševní poruchy doložena tímto soudním rozhodnutím (Švestka et al., 2009, s. 1230).

Opatrovník je povinen učinit vše, aby předešel možnému způsobení škody osobou, jež zastupuje. Osoba stížená duševní poruchou je odpovědná za škodu jí způsobenou jen

je-li schopna ovládat své jednání a posoudit jeho následky, spolu s ním je odpovědný za škodu i kdo je povinen vykonávat nad ním dohled (opatrovník či zařízení, v němž se nachází). Jestliže není schopen své jednání ovládat a pochopit jeho následky, nese odpovědnost za škodu ten, kdo je povinen vykonávat nad ním dohled. Této odpovědnosti se může zprostit, pokud prokáže, že svůj dohled nezanedbal.

Souhlas s hospitalizací ve zdravotnickém zařízení

Samostatnou kapitolou ve vztahu k duševně nemocným je jejich hospitalizace v psychiatrickém zařízení nebo jiném zdravotnickém zařízení. Povaha jejich nemoci může způsobit, že si nepřipouští výskyt nemoci, nedodržují předepsanou medikaci a tak ohrožují sebe na zdraví, způsobují konflikty vůči svému okolí. Odmítají případnou hospitalizaci.

Článek 5 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod garantuje každému právo na svobodu a osobní bezpečnost. K zbavení svobody může dojít pouze v souladu se zákonem a v případech v článku uvedených (Hýbnerová, 2002, s. 28).

Podle Baudiše a Libigera (2002, s. 62) k přijetí do psychiatrického zařízení může dojít ze zákonných důvodů a pouze u pacienta, který je pro duševní chorobu či intoxikaci nebezpečný sobě i okolí.

Marečková, Matiško (2010, s. 44) uvádějí, že člověka zbaveného nebo omezeného způsobilosti k právním úkonům lze z důvodu jeho duševní nemoci podle českého práva zbavit osobní svobody, a to se souhlasem jeho opatrovníka. K tomu je třeba uvést, že od 1.1.2013 došlo ke změně a jestliže dojde k umístění osoby zbavené nebo omezené ve způsobilosti k právním úkonům do ústavu vykonávajícího zdravotnickou péči (psychiatrická léčebna, nemocnice) bez jejího souhlasu, nelze tento souhlas nahradit souhlasem jejího opatrovníka (§ 191b odst. 1 o.s.ř.). Ústav je povinen oznámit soudu takové přijetí a ten poté rozhoduje, zda k hospitalizaci došlo ze zákonných důvodů.

3.2 Správa majetku

„Soud dohlíží na správu majetku vykonávanou opatrovníkem a činí nutná a vhodná opatření ke zjištění a zajištění tohoto majetku“ (§ 193 z.č. 99/1963 Sb.).

Opatrovníci jsou v rámci správy všech záležitostí opatrovance rovněž povinni spravovat jeho majetek. Dle současné právní úpravy vyplývá, že běžné majetkové záležitosti vyřizuje opatrovník sám a ty, které nejsou běžné, pouze se schválením soudu. Soud právní úkon týkající se neběžné majetkové záležitosti schválí jen tehdy, je-li v souladu se zájmy opatrovance. Jestliže ho neschválí, je takový právní úkon neplatný. Zda jde o běžnou nebo neběžnou majetkovou záležitost se posuzuje na základě daných okolností a celkové povahy jednotlivých konkrétních případů (Švestka et al., 2009, s. 297).

Za takový neběžný úkon lze považovat převod majetku na základě darovací, kupní smlouvy, převod motorového vozidla, ale i schválení dědické dohody, kterou opatrovník učinil jménem opatrovance. Mezi neběžné právní úkony spadá i nakládání se stavebním spořením. Přestože k jeho založení není třeba souhlasu soudu, každé další nakládání s tímto spořením (ukončení, navýšení cílové částky) je již podmíněno souhlasem soudu.

Tabulka 2 Rozhodnutí o návrhu na schválení právního úkonu za nesvéprávného (ČR)

	2007	2008	2009	2010	2011
schválení právního úkonu soudem	2816	2819	2678	2415	2430
neschválení právního úkonu soudem	42	72	92	84	58
jiný výsledek řízení	272	369	447	253	290

Zdroj: Soudní statistiky Ministerstva spravedlnosti

Opatrovník předkládá učiněný právní úkon soudu spolu s návrhem na jeho schválení. V návrhu, který musí obsahovat označení toho, koho se týká a kdo to podává, uvede, o jaký právní úkon se jedná a zdůvodní, proč ho učinil. Soud rozhoduje o návrhu rozsudkem na základě předložených listin a případně dalšího provedení dokazování.

Opatrovník vede správu majetku odděleně, vždy na jméno osoby, kterou zastupuje (účty, vkladní knížky). Jeho povinností je každoročně předkládat soudu vyúčtování správy majetku a předkládat soudu doklady ohledně správy majetku, jež si soud vyžádá. Svým vlastním majetkem neručí za případné dluhy osoby, kterou zastupuje, ale je povinen činit vše k úhradě těchto dluhů.

Při správě majetku je opatrovník povinen se chovat tak, aby nevystavil svým jednáním osobu, jež zastupuje riziku ztráty majetku.

4 OPATROVNICTVÍ Z POHLEDU NOVÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU

Z pohledu nového občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. ze dne 3.2.2012 dochází v právní úpravě opatrovnictví nad osobami s duševní poruchou k výrazným změnám. Vrací se k původní české právní terminologii, od které se odvrátily občanské zákoníky z roku 1950 a 1964. Znovu zavádí tradiční označení „svéprávnost“ na místo způsobilosti k právním úkonům, neboť tento pojem správně vyjadřuje, kdo je osobou svého práva (*sui iuris*), nebo-li osobou schopnou vlastním jednáním nabývat subjektivní práva a zavazovat se k povinnostem. Svéprávnost se tak jak doposud nabývá zletilostí, tj. dosažením věku 18 let a před jeho dosažením uzavřením sňatku. Před dosažením zletilostí lze nabýt plné svéprávnosti přiznáním svéprávnosti, nebo-li emancipací (§ 30). Tu nezletilému soud přizná, pokud dosáhl věku 16 let a osvědčí se jeho schopnost sám se živit a obstarávat si své záležitosti (§ 37). Nově soud již člověka nebude moci zbavit svéprávnost, ale může ho ve svéprávnosti pouze omezit, hrozila-li by mu jinak závažná újma a nepostačí-li vzhledem k jeho zájmům mírnější a méně omezující opatření. K takovým méně omezujícím opatřením patří nové instituty: předběžné právní prohlášení, nápomoc při rozhodování, zastoupení členem domácnosti a opatrovnictví bez omezení svéprávnosti.

Předběžná právní prohlášení § 38 - § 44

Pokud u sebe člověk pozoruje postupné rozvíjení duševní poruchy a je tak u něj předpoklad, že v budoucnu již nebude způsobilý sám právně jednat, může projevit vůli (písemným prohlášením), aby jeho záležitosti spravovala určitá osoba nebo si sám určit opatrovníka.

Pokud si takto určí opatrovníka a následně dojde k omezení jeho svéprávnosti, soud tuto osobu ustanoví rovněž jeho opatrovníkem, pokud s tím tato osoba bude souhlasit a bude zároveň způsobilá k opatrovnictví. Podle Marečkové, Matiaška (2012, s. 136) to znamená, že u ní budou splněny kumulativně dvě podmínky:

- bude schopna spravovat záležitosti opatrovance s nezbytnou dávkou pečlivosti,
- její zájmy nebudou v rozporu se zájmy opatrovance.

Prohlášení, kromě písemné formy, musí být datováno a potvrzeno dvěma svědky. Pokud je účinek prohlášení vázán na podmínku nebo dojde ke změně okolností, rozhoduje o tom soud.

Nápomoc při rozhodování § 45 - § 48

V případě, že člověk stížený duševní poruchou, pro kterou není omezen ve svéprávnosti, ale která mu způsobuje obtíže při rozhodování, může si zvolit pro tyto situace jednoho nebo více podpůrců. Nejedná se přímo o opatrovnictví, kdy opatrovance při právních úkonech zastupuje opatrovník. Zde na základě ujednání o poskytnutí podpory se podpůrce pouze účastní právních jednání uvedené osoby a přitom mu poskytuje při nich podporu, potřebné údaje, sdělení a rady. Zákon vymezuje práva a povinnosti podpůrce tak, že má postupovat v souladu s rozhodnutími podporovaného, pokud by tak neučinil, soud ho odvolá i bez návrhu.

Zastoupení členem domácnosti § 49 - § 54

Zastoupení členem domácnosti se uplatňuje u zletilého člověka, který nemá jiného zástupce a není schopen pro duševní poruchu právně jednat. Za člena domácnosti se má potomek, předek, sourozenec, manžel či osoba, s níž žil ve společné domácnosti alespoň tři roky před vznikem zastoupení. Ke vzniku zastoupení je potřeba souhlasu zastupovaného a schválení soudu. Soud musí před rozhodnutím zjistit názor zastupovaného, a to i za použití takového způsobu dorozumívání, který si zastoupený zvolí. Zákon umožňuje zastoupení více zástupci s tím, že pokud si při zastupování vůči další osobě odporují, nepřihlíží se k projevu ani jednoho z nich. Zastupování se vztahuje na běžné záležitosti každodenního života včetně hospodaření s příjmy zastupovaného v rozsahu potřebném pro obstarávání obvyklých záležitostí. Zastoupení zaniká:

- odmítnutím zastupovaného,
- jmenováním opatrovníka zastupovanému,
- vzdáním se zastupování zástupcem,
- účinností smlouvy o nápomoci při rozhodování.

Opatrovnictví bez omezení svéprávnosti § 465

Alternativou současného ustanovení opatrovníka podle § 29 občanského zákoníku (viz. kapitola 1.2.) je ustanovení bez omezení svéprávnosti. Umožňuje ustanovení opatrovníka člověku, jehož zdravotní stav mu působí potíže při správě jmění nebo hájení práv bez toho, že by byl omezen ve své svéprávnosti. Ustanovení zákona týkající se opatrovnictví nesvéprávných se vztahuje i na tento typ opatrovnictví.

4.1 Opatrovnictví osob omezených svéprávnosti

K omezení svéprávnosti soud může přistoupit pouze v zájmu člověka, jehož se to týká a při respektování jeho osobní jedinečnosti a s ohledem na rozsah i stupeň jeho schopnosti postarat se o vlastní záležitosti (§ 55). Takové rozhodnutí zůstává i nadále pouze v kompetenci soudu. Zákon výslovně uvádí, že obtíže v dorozumívání nejsou důvodem k omezení svéprávnosti. Oproti dosavadní úpravě je omezení svéprávnosti limitováno uplynutím doby. Maximální doba omezení svéprávnosti tak může být tři roky, po uplynutí této doby účinky omezení zanikají, pokud soud do té doby nezahájí řízení o prodloužení omezení. K tomu se rovněž váže povinnost soudu bezodkladně změnit nebo zrušit své rozhodnutí, změní-li se okolnosti. Osoby, u kterých došlo k zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům do účinnosti nového občanského zákoníku, tak nabudou plnou svéprávnost nejpozději do tří let od data účinnosti nového občanského zákoníku, nerozhodne-li soud jinak (§ 3033). Otázkou zůstává, vzhledem k počtu dosavadních opatrovanců, jak budou soudy postupovat v praxi po účinnosti tohoto zákona. Ti, kteří jsou zcela zbaveni způsobilosti k právním úkonům, sice budou ve své způsobilosti účinností tohoto zákona pouze omezeni (§ 3032), ale do nového rozhodnutí soudu, nebude znám rozsah tohoto omezení. Toto pak může způsobit opatrovníkům problémy při přímé realizaci opatrovnictví, neboť jak oni tak i úřady a ostatní nebudou vědět, kdy a v jakých věcech je opatrovník opatrovance oprávněn a povinen opatrovance zastupovat.

Oproti dosavadní úpravě člověk omezený ve svéprávnosti není zbaven práva samostatně právně jednat v běžných záležitostech každodenního života. Nebude tak docházet k takovým situacím, jako tomu je dosud, že pokud si opatrovanec sám koupí běžný nákup v obchodě třeba jen o 50,- Kč nad rozsah svého omezení, jedná se vlastně o neplatný právní úkon. Rovněž už omezením svéprávnosti nebude člověk automaticky zbaven

výkonu svých rodičovských práv a soud o ni bude muset také rozhodnout v případě rozhodnutí o omezení svéprávnosti (§ 865 odst. 2). Při výběru osoby opatrovníka soud přihlédne k přáním opatrovance a ustanoví osobu, již navrhl, pokud se jedná o osobu způsobilou právně jednat a jejíž zájmy nejsou v rozporu se zájmy opatrovance. Pokud taková osoba není a není-li možné ustanovit opatrovníkem nikoho z okruhu příbuzných či blízkých, soud ustanoví veřejného opatrovníka. Jeho souhlas s ustanovení rovněž není vyžadován. Novinkou je možnost ustanovit více opatrovníků.

Ve srovnání s původní právní úpravou se zákon podrobněji věnuje rozsahu práv a povinností opatrovníka a vymezuje například konkrétní jednání, jež nepřísluší činit opatrovníkovi za opatrovance. Takto opatrovník není oprávněn jednat za opatrovance ve věcech týkajících se vzniku a zániku manželství, výkonu rodičovských práv a povinností, prohlášení o vydědění (§ 459). Dále ukládá opatrovníkovi udržovat s opatrovancem dostatečné a pravidelné spojení, projevovat zájem o něj a jeho zdravotní stav a vysvětlit mu srozumitelnou formou povahu a následek rozhodnutí, které učinil za opatrovance.

Nově se zavádí institut opatrovnické rady, která má ve vztahu k opatrovníkovi konzultativní a kontrolní charakter. Skládá se ze tří členů – osob opatrovanci blízkých, které projevují zájem o opatrovance. Má mít dozor nad činností opatrovníka a zaujímat stanoviska k některým jeho důležitým rozhodnutím ovlivňujícím zásadním způsobem život opatrovance. Bez jejího souhlasu tak opatrovník nesmí rozhodnout o změně bydliště opatrovance, o jeho umístění do uzavřeného ústavu a zasahovat do jeho integrity (§ 480 odst. 1). Rovněž bez souhlasu opatrovnické rady nemůže nakládat s majetkem opatrovance, která přesahuje hodnotu stanovenou tímto zákonem.

V případě nedostatku vhodných osob do opatrovnické rady, z rozhodnutí soudu může působnost opatrovnické rady vykonávat jen jedna z těchto osob (§ 482 odst. 1). Opatrovník nemůže být členem opatrovnické rady. Není-li opatrovnické rady, schvaluje opatření opatrovníka místo ní soud.

Zákon rovněž upravuje případ úmrtí opatrovníka. Jestliže k němu dojde za současné právní úpravy, nastává u opatrovance situace, že sám není způsobilý k výkonu svých práva, ale nikdo jiný zde není, kdo by tak činil za něj. Proto zákon nově stanoví, že v případě úmrtí stávajícího opatrovníka opatrovnictví nezaniká, ale přechází do doby ustanovení nového opatrovníka na veřejného opatrovníka (§ 468).

Vzhledem k tomu, že nový občanský zákoník zavádí nové hmotněprávní instituty a ty zavedené mění, je potřeba uvést do souladu s touto právní úpravou i procesní postupy. V důsledku uvedených změn dojde k vyčlenění z dosavadního občanského soudního řádu úprava civilních soudních řízení ve věcech nesporných, tj. ve věcech nezletilých dětí, opatrovnických a dalších. Postup soudu v těchto řízeních bude upraven v novém zákoně o zvláštních řízeních soudních, jehož návrh k datu 1.2.2013 doposud nebyl přijat, přestože účinnost nového občanského zákoníku nastává již dnem 1.1.2014.

5 ZÁKON Č. 108/2006 SB. O SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH

Jako reakce na potřebu změny v oblasti systému sociální pomoci byl v roce 2006 přijat zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, jenž znamenal zásadní změnu v koncepci sociálních služeb. Dle tohoto zákona mohou duševně nemocní využívat řadu sociálních a zdravotních služeb, které jim mají pomoci řešit jejich nepříznivou situaci.

„Sociální služba je činnost nebo soubor činností podle zákona o sociálních službách zajišťujících pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálních vyloučení.“ (Sokol, Trefilová, 2008, s. 59)

Podle Vondrka (2008, s. 40) má poskytnutí sociální služby člověka podporovat v jeho vlastním aktivním řešení nepříznivé sociální situace. Nejde tedy o převzetí odpovědnosti za jeho osud či životní perspektivu.

V celkem 11 oddílech jsou upraveny podmínky poskytování podpory a pomoci fyzickým osobám prostřednictvím sociálních služeb a příspěvku na péči, jednotlivé sociální služby, práva a povinnosti poskytovatelů těchto služeb, státu, kraje a obce, podmínky pro vydání oprávnění k poskytování sociálních služeb, výkonu veřejné správy v oblasti sociálních služeb a nakonec i kontroly poskytování sociálních služeb.

Základní zásady zákona vyplývající z ustanovení § 2 jsou:

- bezplatné sociální poradenství pro každého,
- zachování lidské důstojnosti,
- aktivizace vedoucí k samostatnosti klienta,
- individuální přístup,
- posilování sociálního začlenění,
- dobrovolnost.

Mezi základní sociální služby patří:

a) sociální poradenství – základní a odborné,

b) služby sociální péče – osobní asistence, pečovatelská služba, tísňová péče, průvodcovské a předčitatelské služby, podpora samostatného bydlení, odlehčovací služby, centra denních služeb, denní stacionáře, týdenní stacionáře, domovy pro osoby se

zdravotním postižením, domovy pro seniory, domovy se zvláštním režimem, chráněné bydlení a sociální služby poskytované ve zdravotnických zařízeních lůžkové péče,

c) *služby sociální prevence* – raná péče, telefonická krizová pomoc, tlumočnické služby, azylové domy, domy na půl cesty, kontaktní centra, krizová pomoc, intervenční centra, nízkoprahová denní centra, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, noclehárny, služby následné péče, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením, sociálně terapeutické dílny, terapeutické komunity, terénní programy a sociální rehabilitace.

Příspěvek na péči (§ 7 – 31)

Příspěvek na péči je poskytován osobám závislým na pomoci jiné fyzické osoby k zajištění potřebné pomoci. Je brán jako finanční příspěvek z veřejného rozpočtu poskytnutý osobě, která potřebuje pomoc při zvládnutí běžných životních úkonů. Přitom je pouze na této osobě, jak ho použije a které služby a od koho si za něj koupí.

Výše příspěvku se stanoví podle věku oprávněné osoby a podle stupně její závislosti na pomoci druhé osoby, a to:

- I. lehká závislost – 3.000,- Kč (ve věku do 18 let) a 800,- Kč (ve věku nad 18 let)
- II. středně těžká závislost - 6.000,- Kč (ve věku do 18 let) a 4.000,- Kč (ve věku nad 18 let)
- III. těžká závislost - 9.000,- Kč (ve věku do 18 let) a 8.000,- Kč (ve věku nad 18 let)
- IV. úplná závislost - 12.000,- Kč (ve věku do 18 let i nad 18 let).

Nárok na příspěvek na péči nevzniká dítěti do jednoho roku věku.

Při posuzování stupně závislosti se vychází z toho, jak je oprávněný schopen zvládat úkony pravidelně se opakující, každodenní a nepostradatelně spojené s jeho životními potřebami. Těmi jsou například mobilita, orientace, komunikace, stravování, oblékání a obouvání, tělesná hygiena, výkon fyziologické potřeby, péče o zdraví, osobní aktivity a péče o domácnost. Konkrétní úkony jsou uvedeny v příloze č. 1 vyhlášky Ministerstva práce a sociálních věcí č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některé ustanovení zákona o sociálních službách. Problémem u uvedených hledisek může být ten, že jsou převážně zaměřené na tělesné postižení. Může tak docházet k znevýhodnění u oprávněných osob trpících duševní chorobou, které zvládají úkony spojené se sebeobsluhou, orientací ve

známém prostředí, ovšem povaha jejich nemoci vyžaduje stálou přítomnost další osoby. Tato stálá přítomnost pečovatele je náročná nejen časově, ale i finančně a jde na úkor většinou rodiny pečující o nemocného.

Příjemcem příspěvku je oprávněný nebo jeho zákonný zástupce. Pokud oprávněný nemá zákonného zástupce a sám si příspěvek nemůže převzít nebo nevyužívá-li příspěvek k zajištění potřebné pomoci, ustanoví Krajská pobočka Úřadu práce zvláštního příjemce příspěvku (§ 20).

Pečovatelská služba (§ 40)

Pečovatelská služba je poskytována formou ambulantní nebo terénní osobám se sníženou soběstačností, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Služba je poskytována ve stanoveném čase v domácnostech a v zařízeních sociálních služeb. Umožňuje jejím uživatelům zachování způsobu jejich života ve vlastních domácnostech. Napomáhá k udržení soběstačnosti, aby mohli žít v přirozeném prostředí.

Denní stacionář (§ 46)

Jednou z forem poskytování ambulantních sociálních služeb osobám se sníženou soběstačností, které se v důsledku jejich věku či zdravotního postižení (fyzického, psychického) neobejdou bez pravidelné pomoci a kontroly jiné fyzické osoby, jsou denní stacionáře. Jejich prostřednictvím se klientům poskytuje nejen pomoc při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu, zvládnání osobní hygieny a odborná péče, zájmové činnosti, vzdělávání, ale také zprostředkovávání kontaktu se společenským prostředím. Cílem je zlepšit soběstačnost klienta a snížit tak míru jeho závislosti na druhé osobě.

Domovy pro osoby se zdravotním postižením (§ 48)

Domovy pro osoby se zdravotním postižením poskytují dlouhodobé pobytové služby, jejichž součástí je pomoc při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu, osobní hygieně, poskytnutí ubytování a stravy, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti včetně zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a terapeutické činnosti. Vytváří a zajišťuje prostředí, co nejvíce podobné běžnému životu

Domovy pro seniory (§ 49)

Domovy pro seniory zabezpečují komplexní péči pro osoby se sníženou soběstačností v důsledku věku, u kterých je nutná pravidelná pomoc jiné osoby. V rámci pobytové služby poskytují stravu, pomoc při zvládnutí běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické a aktivizační činnosti. Zajišťují pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů klientů a při obstarávání jejich osobních záležitostí. Cílem je pomoc klientům vést přiměřeně vzhledem k svému věku a zdravotnímu stavu život, co nejvíce podobný tomu, který vedli ve svém přirozeném prostředí.

Chráněné bydlení (§ 51)

Chráněné bydlení je pobytová služba poskytovaná osobám se sníženou soběstačností z důvodu zdravotního postižení nebo chronického včetně duševního onemocnění. Má formu skupinového případně individuálního bydlení (§51). Jeho pomocí dochází, k co největšímu možnému začlenění duševně nemocných do společnosti. Umožňuje jim vést takový způsob života a podmínky, jež se co nejvíce přibližují běžným poměrům ve společnosti. V rámci chráněného bydlení jsou poskytovány služby s poskytnutím:

- stravy nebo pomoci zajištění stravy,
- ubytování a pomoci při zajišťování chodu domácnosti,
- výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,
- sociálně terapeutické činnosti,
- pomoci při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 ÚVOD DO PRAKTICKÉ ČÁSTI

V oblasti opatrovnictví osob omezených nebo zbavených způsobilosti k právním úkonům jsou vždy prvotní práva takto omezených osob a tyto by měly být za každých okolností chráněny. Často je však upozorňováno na zásahy do jejich práv právě ze strany opatrovníka. Jak již je uvedeno v teoretické části, v zákoně nejsou přesně a jasně uvedena všechna práva a povinnosti opatrovníka. V současnosti stále přibývá osob zbavených či omezených ve způsobilosti k právním úkonům a přitom tato oblast stále zůstává pro veřejnost neznámá. To způsobuje, že i tam, kde je ochota a snaha pomoci nemocným, dochází k odmítání přijmout tuto funkci právě z neznalosti okolností a problémů provázejících výkon této činnosti. Právě tato neznalost způsobuje problémy nalézt opatrovníka ať už z řady příbuzných, či blízkého okolí anebo i ze strany obce. Ze své praxe na opatrovnickém oddělení okresního soudu je mi známo, že i obce, a to hlavně ty menší, se spíše brání svému ustanovení, hlavně pokud je to poprvé. Často dochází k poukazování na to, ať to dělá rodina, protože má k osobě opatrovance blíže, zná ho, nebo ať to dělá město, které má na to své zaměstnance na sociálních odborech. Z těchto důvodů si praktická část diplomové práce bere za cíl zmapování výkonu opatrovnictví tak, jak je realizováno z pohledu opatrovníka. S čím vším se opatrovník může setkat při výkonu opatrovnictví a s jakými problémy či překážkami se přitom potýká. Podle čeho a jak postupuje při zajišťování potřeb a zájmů opatrovance.

6.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je přiblížit činnost opatrovníka v praxi, jakým způsobem je opatrovnictví realizováno z pohledu opatrovníka, opatrovníka příbuzného, osoby cizí, ale i z pohledu veřejného opatrovníka. Nastínit jaké jsou rozdíly ve výkonu opatrovnictví u těchto typů opatrovníků. Zjistit jak často dochází ke změně opatrovníka, z jakých důvodů a za jakých okolností.

Hlavní výzkumná otázka v tomto projektu byla stanovena:

- *Jaká jsou úskalí praktické realizace opatrovnictví osob omezených nebo zbavených způsobilosti k právním úkonům?*

Hlavní výzkumná otázka se dále člení na specifické otázky:

- *Jaká je četnost rozhodnutí soudu o změně opatrovníka?*
- *Za jakých okolností dochází ke změně opatrovníka?*
- *Jak vnímá opatrovník své postavení zástupce ve vztahu k okolí?*
- *Jaké vnímá opatrovník překážky při výkonu opatrovnictví?*
- *Jaká je informovanost opatrovníků týkající se opatrovnictví?*

6.2 Zvolená metoda výzkumu

Pro daný výzkum byla zvolena kombinace výzkumu kvantitativního a kvalitativního.

Analýza dokumentů

V první části výzkumu se nejprve metodou analýzy dokumentů zjišťovala četnost rozhodnutí soudu o změně opatrovníka a za jakých okolností dochází k této změně. Výzkum byl prováděn u opatrovnických spisů Okresního soudu ve Zlíně, jež obsahovaly rozhodnutí o změně opatrovníka osoby zbavené nebo omezené ve způsobilosti k právním úkonům. Rozhodování a činnost Okresního soudu ve Zlíně v opatrovnických věcech představuje 1/86 z celkového množství rozhodnutí a činnosti všech okresních soudů (75) a soudů s působností okresních soudů (10 obvodních soudů působících v Praze a 1 městský soud v Brně) v České republice v oblasti opatrovnictví. Ze statistik je známo, že počet osob zbavených nebo omezených ve způsobilosti k právním úkonům stále mírně roste (Tabulka 1). Jen za období od 1.1.2005 do 31.12.2009 bylo rozhodnutím Okresního soudu ve Zlíně 51 osob ve své způsobilosti k právním úkonům omezeno a 133 zbaveno (Šarfová, 2011, s. 38). U všech těchto osob se vedou opatrovnické spisy po celou dobu, kdy musí mít opatrovníka, a to u toho soudu, v jehož obvodu trvale bydlí.

Studium dokumentů představuje u zkoumaných jevů sledovat rozsáhlé i minulé časové úseky jejich vzniku a existence, kdy tyto jevy již nejsou závislé na příčinách nebo tvůrcích (Reichel, 2009, s. 125). Samotná analýza dokumentů může mít podobu jak kvalitativní tak kvantitativní. Pro účely tohoto výzkumu byla zvolena metoda kvantitativní, kdy se z dokumentů zjišťují četnosti již standardizovaných záznamových jednotek (důvod změny v osobě opatrovníka, kdo podal návrh či podnět na tuto změnu aj.).

Výhodou studia dokumentů je, že dochází k analýze takových dokumentů, které již vznikly před delší dobou (Reichel, 2009, s. 130).

Polostrukturovaný rozhovor

Druhá část výzkumu se orientuje již na konkrétní činnost a okolnosti spojené s výkonem opatrovnictví. Kvalitativní výzkum umožní co nejpřesnější zjištění výzkumných dat, neboť respondent tak uvádí své vlastní zkušenosti a připomínky k dané problematice. Ke sběru dat byla použita metoda polostrukturovaného rozhovoru. Tento se vyznačuje definovaným účelem, stanovenou osnovou a zároveň velkou pružností celého procesu získávání informací (Hendl, 2005, s. 164). Respondentům byly položeny otázky směřující k problematice praktického výkonu opatrovnictví.

Vzhledem k časté nejednotnosti v pojmech označujících osoby zbavené nebo omezené ve způsobilosti k právním úkonům byl v praktické části k označení těchto osob zvolen jednotný název opatrovanec. Jedná se o termín běžně užívaný v anglicky mluvících zemích pro osobu bez plné způsobilosti k právním úkonům (Mental Disability Advocacy Center, 2007, s. 75). Pro opatrovníky je v praxi pojem osoba zbavená či omezená ve způsobilosti k právním úkonům dlouhá, proto často používají pojem nesvéprávný nebo opatrovanec.

7 KVANTITATIVNÍ VÝZKUM

Kvantitativní výzkum se zaměřuje na konkrétní důvody, na základě kterých dochází ke změně opatrovníka osob zbavených nebo omezených způsobilosti k právním úkonům a jak často dochází k takové změně a za jakých okolností.

Specifické výzkumné otázky této části výzkumu:

- *Jaká je četnost rozhodnutí soudu o změně opatrovníka?*
- *Za jakých okolností dochází ke změně opatrovníka?*

7.1 Popis výzkumného souboru

Výzkum je zaměřen na studium spisů, a to konkrétně spisů Okresního soudu ve Zlíně, v nichž rozhodl tento soud o změně původního opatrovníka v období 1.1.2008 do 31.12.2011.

Opatrovnický spis soudu obsahuje všechny dokumenty týkající se opatrovance od doby zahájení řízení o posouzení jeho způsobilosti k právním úkonům. Obsahuje tak všechny listiny týkající se řízení o způsobilosti k právním úkonům:

- návrh nebo podnět na zahájení řízení,
- procesní rozhodnutí soudu (poučení vyšetřovaného, ustanovení opatrovníka pro zastupování v řízení, ustanovení znalce),
- znalecký posudek,
- protokoly soudu (o jednání, o složení slibu opatrovníka),
- rozsudek,
- zprávy a sdělení týkající se rozhodnutí o ustanovení opatrovníka,
- listina o ustanovení opatrovníka.

Dále spisy obsahují listiny týkající se již přímo výkonu opatrovnictví:

- zprávy opatrovníka o osobě opatrovance a správě majetku,
- šetření obcí o činnosti opatrovníka,

- podání a podněty ve věcech opatrovance (návrhy na schválení právního úkonu, návrhy na změnu opatrovníka aj.),
- rozhodnutí soudu v opatrovnických věcech (schválení právního úkonu za nesvéprávního, změna v osobě opatrovníka, ustanovení kolizního opatrovníka).

Výzkum byl zaměřený právě na dokumenty obsahující návrh či podnět na změnu již ustanoveného opatrovníka a na všechny listiny následující ve spise, které se vztahovaly k této změně opatrovníka. Převážně se jednalo o odpovědi na dotazy soudu provádějícího šetření k nalezení nové vhodné osoby k ustanovení do funkce opatrovníka, a to od příbuzných či osob blízkých osoby zbavené či omezené způsobilosti k právním úkonům, obecního úřadu z místa bydliště, příp. zařízení poskytujícího sociální služby. Dalším významným dokumentem pro výzkum bylo i rozhodnutí soudu o změně opatrovníka, které obsahovalo odůvodnění provedené změny, shrnutí provedené dokazování, jež obsahovalo i výše uvedené odpovědi na dotazy soudu.

Konkrétní spisy patřící do výzkumného souboru byly zjištěny za pomoci výpočetní techniky, soudních rejstříků a evidencí.

7.2 Interpretace výsledků kvantitativní části výzkumu

Ve zkoumaném časovém období od roku 2008 do konce roku 2012, tj. v průběhu 5 let bylo na základě podaných podnětů nebo přímo návrhů rozhodnuto Okresním soudem ve Zlíně o změně opatrovníka v celkem 58 případech.

Jaká je četnost rozhodnutí soudu o změně opatrovníka?

Tabulka 3 Počet rozhodnutí o změně opatrovníka

	2008	2009	2010	2011	2012
rozhodnutí o změně opatrovníka	8	5	21	12	12

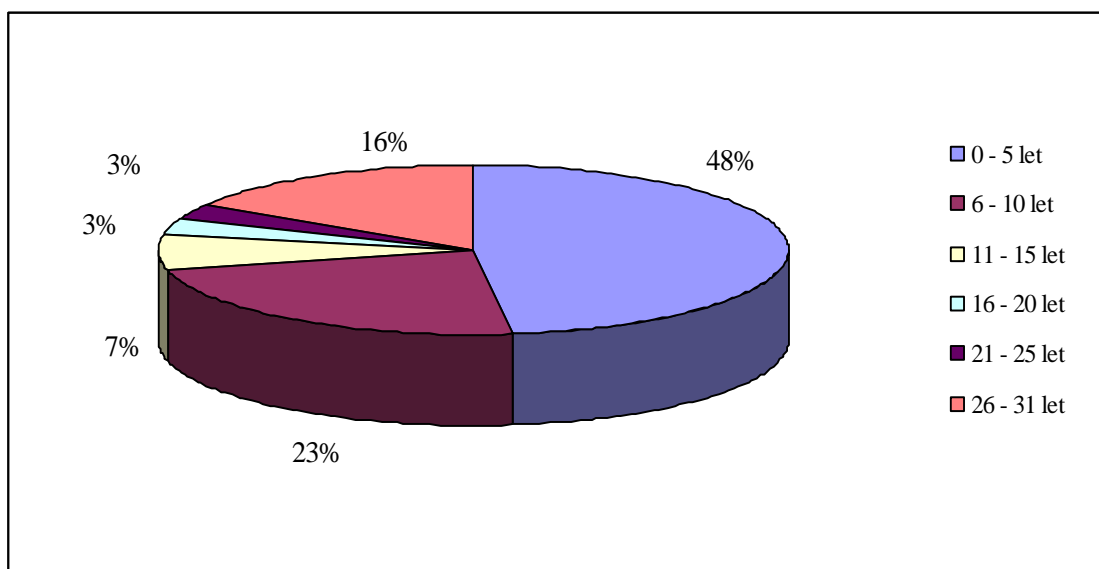
Průměrný počet rozhodnutí o změně opatrovníka se poměrně stabilně počítá kolem jedenácti případů ročně. Výjimkou je pouze rok 2010, zde je tento počet dvojnásobný a znamená tak 36 % ze všech rozhodnutí.

Při zkoumání četností změn v osobě opatrovníka bylo dále přihlíženo, po jak dlouhé době dochází ke změně opatrovníka.

Tabulka 4 Délka původního opatrovnictví

	2008	2009	2010	2011	2012
0 – 5	5	1	10	7	5
6 – 10	2	-	7	2	2
11 – 15	-	-	2	1	1
16 – 20	-	1	-	1	-
21 – 25	-	-	1	-	1
26 – 31	1	3	1	1	3

Z grafu je patrné, že nejčastěji ke změně opatrovníka dochází do pěti let od jeho ustanovení (48%) a hned poté v rozmezí od 6 do 10 let (23 %). V 9 případech (16 %) došlo ke změně opatrovníka po 26 až 31 letech. Pouze u 4 opatrovanců (7 %) došlo ke změně opatrovníka po 11 až 15 letech. Nejméně se měnil opatrovník po uplynutí 16 až 20 let (3 %) a 21 až 25 let (3 %).

Graf 1 Délka původního opatrovnictví (%)

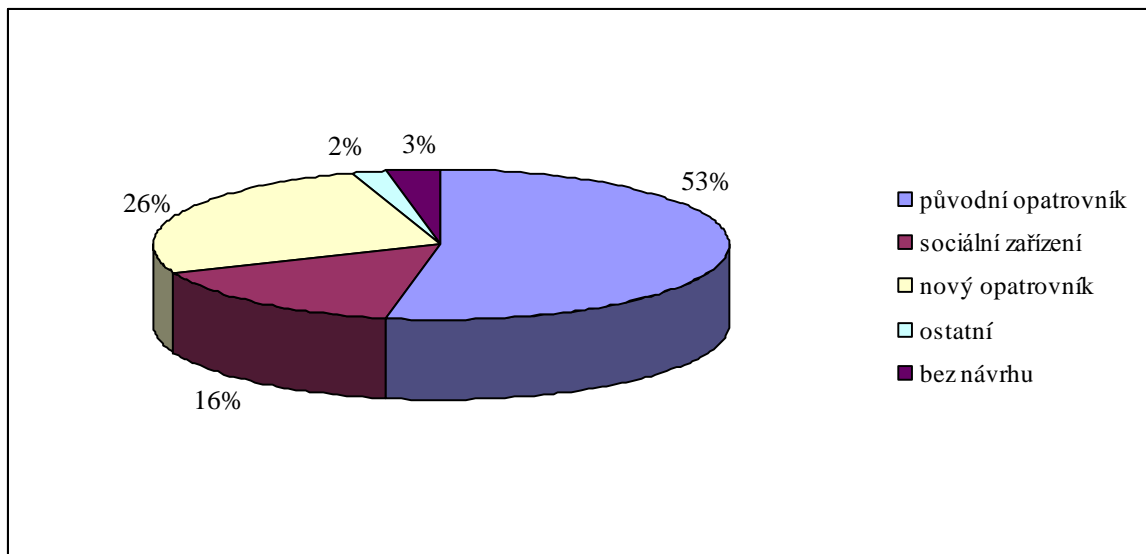
Za jakých okolností dochází ke změně opatrovníka?

Návrh, případně podnět na změnu opatrovníka, může podat sám opatrovník nebo ten, kdo by chtěl být opatrovníkem. Rovněž může přijít ze strany obce, sociálního zařízení, nebo kohokoliv, komu jsou známy nějaké důvody, které by mohly mít za následek změnu opatrovníka. Řízení na změnu opatrovníka může soud zahájit i bez návrhu, pokud v rámci své dozorující činnosti zjistí závažné nedostatky v jednání opatrovníka. Proto byly zvoleny kategorie obsahující všechny tyto možnosti s tím, že kategorie ostatní představovala možnou výjimku. Tato situace nastala právě v roce 2011, kdy žádost o ustanovení opatrovníka vzešla ze strany notáře, který vyřizoval dědictví po zemřelém opatrovníkovi a opatrovanec byl také účastníkem dědického řízení.

Tabulka 5 Kdo podal návrh/podnět na zahájení řízení o změnu opatrovníka

	2008	2009	2010	2011	2012
původní opatrovník	7	-	10	9	5
sociální zařízení	-	-	5	1	3
navrhovaný opatrovník	1	5	5	1	3
ostatní	-	-	-	1	-
bez návrhu	-	-	1	-	1

Ve více jak polovině případů vzešel návrh či podnět na změnu opatrovníka právě ze strany původního opatrovníka (53 %). Hned poté nejčastěji žádal o změnu v osobě opatrovníka ten, kdo právě chtěl do budoucna opatrovance zastupovat a spravovat jeho záležitosti (26%). Dalším z těch, kdo více žádal o nové rozhodnutí soudu ohledně osoby opatrovníka, bylo sociální zařízení poskytující sociální služby opatrovanci (16 %). Kromě již uvedené kategorie ostatní, kdy žádost podal notář (2 %), nejméně bylo zahájeno řízení o změnu opatrovníka ze strany soudu bez návrhu (3 %).

Graf 2 Kdo podal návrh/podnět na zahájení řízení o změnu opatrovníka (%)

Následující tabulka představuje důvody, pro které došlo ve sledovaném období ke změně opatrovníka. Kromě změny trvalého pobytu opatrovance, se jednalo převážně o subjektivní důvody opatrovníka, jež tuto změnu iniciovaly.

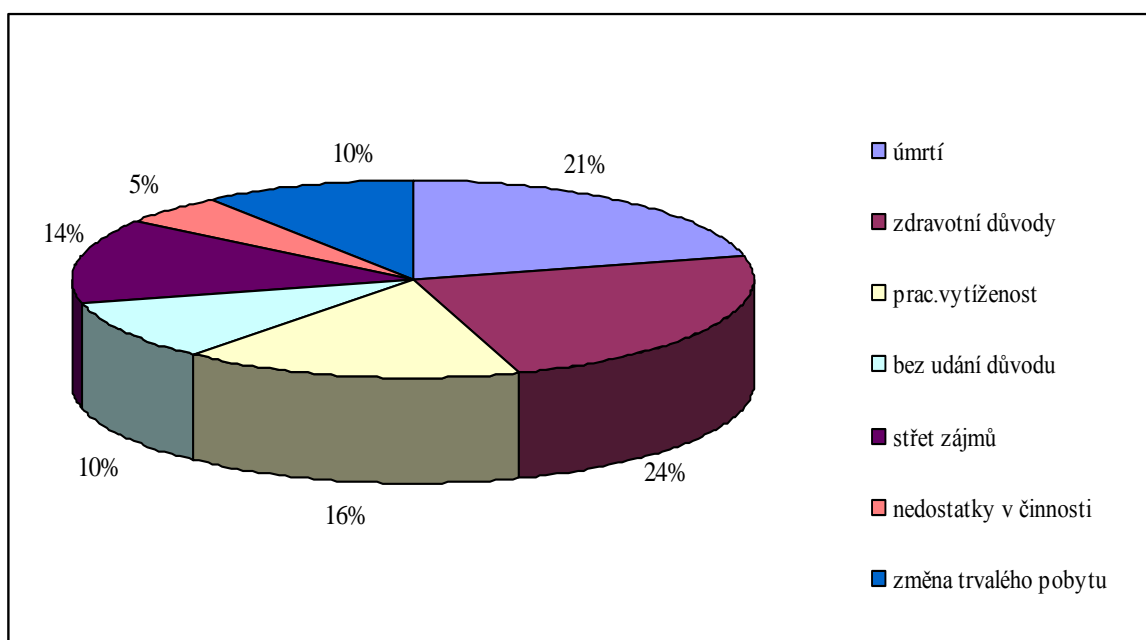
Tabulka 6 Důvody změny opatrovníka

	2008	2009	2010	2011	2012
úmrtí	-	3	4	2	3
zdravotní důvody	2	2	1	2	7
pracovní vytíženost	-	-	8	1	-
bez udání důvodu	-	-	3	3	-
střet zájmů	4	-	4	-	-
nedostatky v činnosti opatrovníka	1	-	1	-	1
změna trvalého pobytu	1	-	-	4	1

Nejčastěji bylo požadováno o změnu opatrovníka z důvodu jeho špatného zdravotního stavu (24 %), který mu neumožňoval nadále vykonávat tuto funkci. Hned dalším nejčastěji vysledovaným důvodem změny opatrovníka bylo jeho úmrtí (21 %). Pracovní vytíženost jako důvod, proč nadále nemohou zastupovat opatrovance, uvádělo 9 (16 %) opatrovníků.

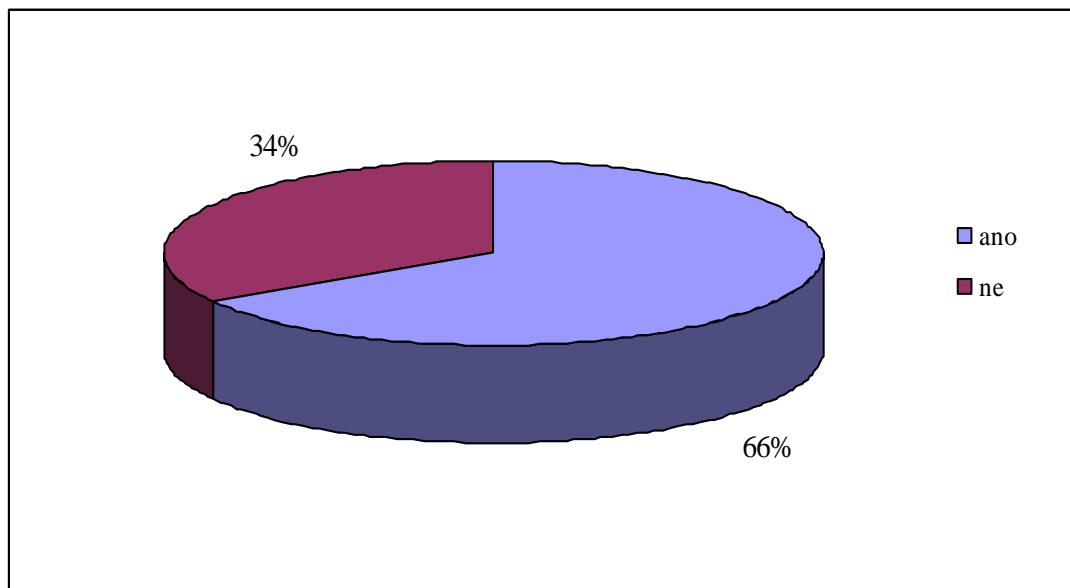
V osmi případech (14 %) požádali stávající opatrovníci, zaměstnanci sociálního zařízení poskytujícího sociální služby opatrovanci, o zproštění z této funkce z důvodu možného střetu zájmu. Jako důvod uváděli, že na základě zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách dochází ke střetu zájmů v případě, že opatrovníka vykonává zaměstnanec zařízení, v němž je klient umístěn.

Šestkrát (10 %) požádali opatrovníci o zproštění z funkce opatrovníka bez uvedení důvodů nebo prostě jen odmítli nadále tuto funkci vykonávat. Rovněž v šesti případech (10 %) bylo důvodem přestěhování opatrovance. Celkem 3 opatrovníci (5 %) byli odvoláni soudem pro zjištěné nedostatky v jejich činnosti.

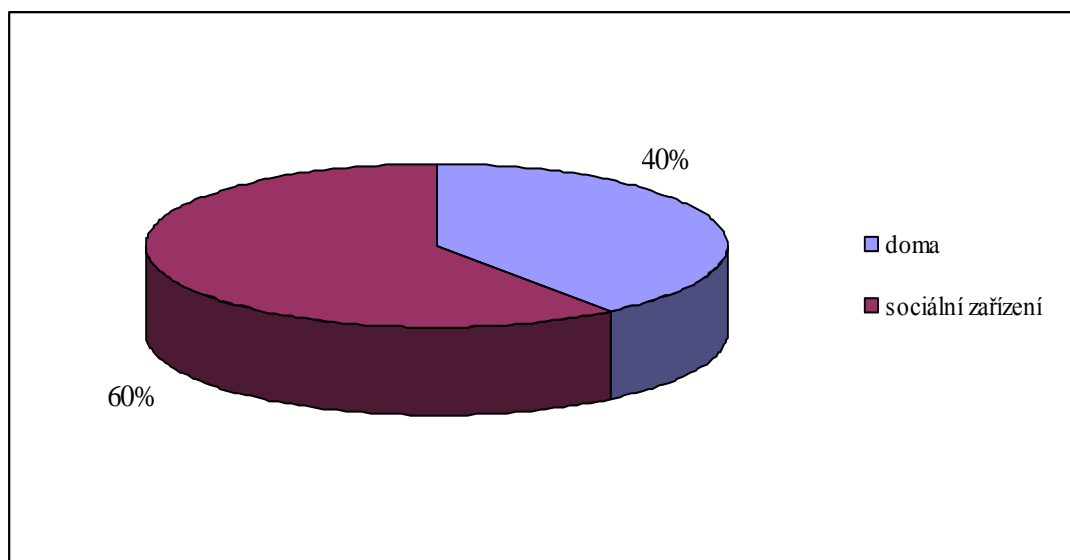
Graf 3 Důvody změny opatrovníka (%)

Jedna z důležitých okolností při ustanovení opatrovníka osoby zbaveného nebo omezené ve způsobilosti k právním úkonům je jeho rodina. Její přítomnost je zjišťována i v případě změny opatrovníka. 38 opatrovanců (66 %) mělo blízkou rodinu (rodiče, sourozence), s kterou měli kontakt, pouze 20 opatrovanců (34 %) nemělo již nikoho z blízké rodiny nebo se jednalo o opatrovance žijící díky svému postižení v zařízeních poskytujících sociální služby od útlého věku, kdy rodina o ně nejevila zájem a opatrovnictví vždy vykonával zaměstnanec tohoto zařízení.

Graf 4 Přítomnost rodiny (%)

Z celkového počtu opatrovanců (58) žilo 35 (60 %) v zařízení poskytujícím mu sociální služby, včetně pobytu a 23 (40 %) jich trvale pobývalo doma.

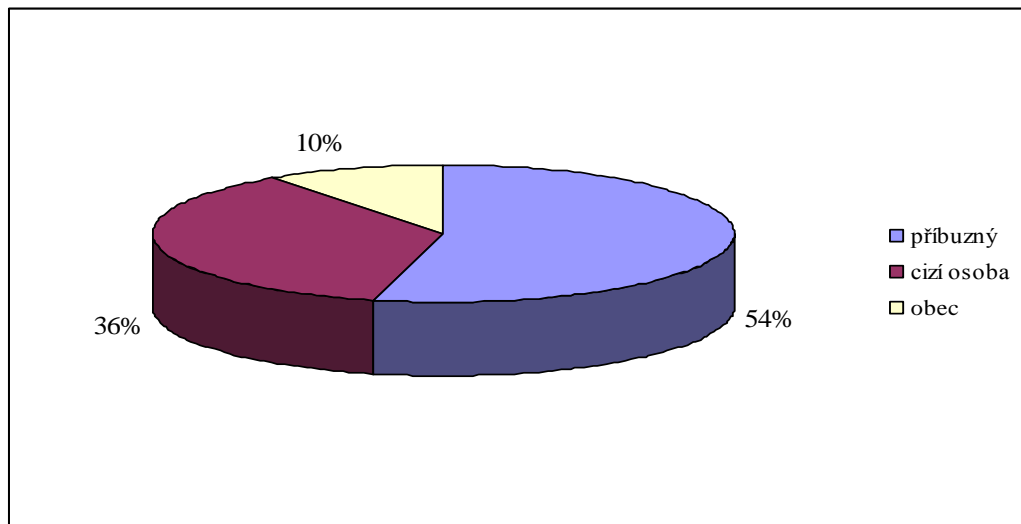

Graf 5 Zázemí opatrovance (%)

Opatrovníkem vykonávajícím opatrovnictví do doby změny byl u 31 (54 %) osob někdo z rodiny, převážně jeden z rodičů. U 21 osob (36 %) byl jejich původní opatrovník cizí

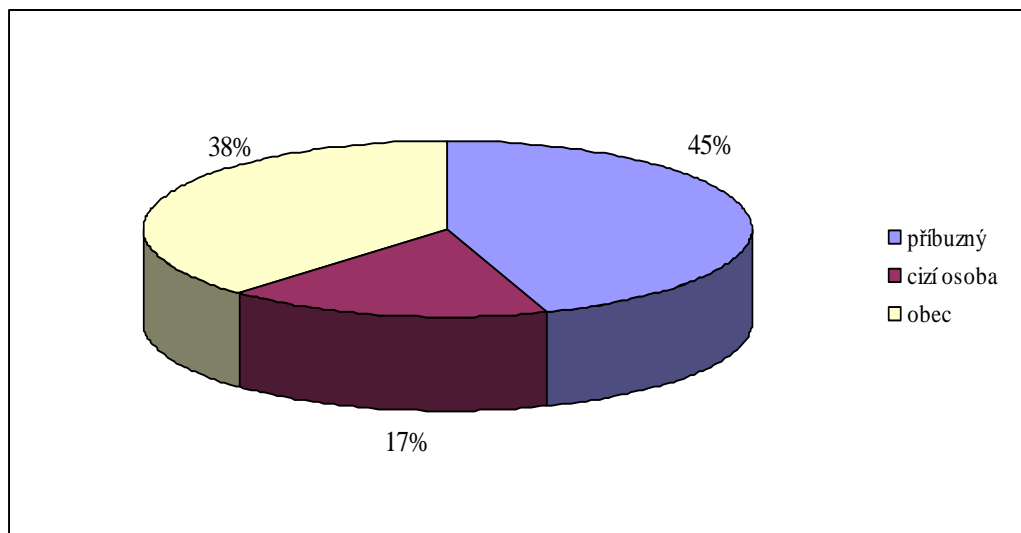

osoba, někdo z blízkého okolí opatrovance bez příbuzenského vztahu k němu. Většinou se jednalo o zaměstnance sociálního zařízení poskytujícího opatrovanci mj. i ubytovací služby. Obec byla ustanovena opatrovníkem u 6 (10 %) osob.

Graf 6 Původní opatrovník (%)

Novým opatrovníkem byla rozhodnutím soudu ustanovena osoba z řad příbuzných u 26 (45 %) opatrovanců. V 22 (38 %) případech byla ustanovena obec a v 10 (17 %) případech se stala opatrovníkem cizí osoba bez příbuzenského vztahu k opatrovanci.

Graf 7 Nový opatrovník (%)

7.3 Shrnutí výsledků kvantitativního výzkumu

Ve sledovaném období pěti let, tj. od 1.1.2008 do 31.12.2012 bylo o změně opatrovníka rozhodnuto v 58 případech z celkového počtu všech opatrovnických spisů osob zbavených nebo omezených ve způsobilosti k právním úkonům, které vedl Okresní soud ve Zlíně k datu 31.12.2012. V průměru na každý rok připadá okolo 11 změn v osobě opatrovníka jen u tohoto soudu.

K hlavním podmínkám, jež musí opatrovník splňovat, patří to, aby se jednalo o osobu vhodnou, bezúhonnou, která má zájem o opatrovance a souhlasí se svým ustanovením. Tyto podmínky trvají po celou dobu opatrovnictví, které je dlouhodobé a končí až úmrtím opatrovance. Pouze u minimálního počtu osob zbavených nebo omezených ve způsobilosti k právním úkonům dochází k ukončení opatrovnictví vrácením plné způsobilosti k právním úkonům. V průběhu let tak dochází k situacím, kdy už není u osoby opatrovníka naplněna jedna či více z uvedených podmínek pro výkon opatrovnictví.

Z provedeného výzkumu bylo zjištěno, že nejvíce podaných návrhu (48%) na změnu opatrovníka bylo podáno v období prvních pěti let od ustanovení do funkce opatrovníka. Hned poté dochází nejčastěji ke změně opatrovníka v průběhu 6 až 10 let od ustanovení do funkce opatrovníka (23 %). Třetí nejpočetnější skupinou podaných návrhu na změnu v osobě opatrovníka je u opatrovnictví trvajících od 26 let do 31 let (16 %). U této skupiny dochází k žádosti o změnu ze zdravotních důvodů již letitého opatrovníka nebo v důsledku jeho úmrtí. Jedná se převážně o rodiče opatrovance.

Nejčastěji žádají změnu ustanovení opatrovníci (53 %) a nebo ti, jež žádají, aby byli ustanoveni opatrovníky na místo stávajícího opatrovníka (26 %). Další početnou skupinou, od které směřuje podnět na změnu opatrovníka, jsou zařízení poskytující sociální služby osobám zbaveným nebo omezeným ve způsobilosti k právním úkonům (16 %). V jejich případech to bylo dáno tím, že se jako první dovídal o úmrtí opatrovníka, s kterým byl v kontaktu v zájmu opatrovance a zároveň jejich klienta. Dalším důvodem bylo i to, že tyto zařízení žádali zprostit z funkce opatrovníka jejich zaměstnance, který tuto funkci již nadále nemohl vykonávat z důvodu vzniku kolize jeho zájmů a zájmů opatrovance. Tak, jak to vyplynulo z ustanovení zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách.

V téměř 50 % došlo ke změně opatrovníka z důvodu jeho zdravotních potíží (24 %) anebo v důsledku jeho úmrtí (21 %). Třetí nejčastěji uváděný důvod žádosti o zproštění z funkce opatrovníka byla pracovní vytíženost (16%). V osmi (14 %) případech byl důvodem již

zmiňovaný střet zájmů opatrovníka, zaměstnance zařízení poskytujícího sociální služby, a opatrovance. Je zajímavé, že k těmto změnám nedošlo ihned po účinnosti zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách a najednou, ale postupně v letech 2008 a 2010. Změna trvalého bydliště (10 %) byla důvodem ke změně hlavně u opatrovnictví vykonávaného veřejným opatrovníkem – obcí. Povinnost obce vykonávat opatrovnictví se vztahuje k osobám, které mají hlášený trvalý pobyt v jejím obvodu. Pokud dojde k přestěhování opatrovance nebo jeho umístění do zařízení mimo obvod obce a k následnému přehlášení jeho trvalého pobytu, je k dalšímu vykonávání opatrovnictví příslušná obec, u níž je dále hlášen k trvalému pobytu.

Při šetření souvisejícím s ustanovením nového opatrovníka byla zjištěna přítomnost blízkého člena rodiny u 38 osob (66 %), u zbývajících 20 (34 %) opatrovanců nebyla nalezena žádná blízká osoba z okruhu příbuzných. Jednalo se převážně o starší opatrovance, kteří již nikoho neměli nebo naopak o opatrovance, kteří pobývali od útlého dětství v zařízeních a rodina o ně nejevila zájem. Z provedeného výzkumu bylo zjištěno, že nadpoloviční většina (60 %) opatrovanců žije v zařízeních poskytujících sociální služby a pouze 40 % bydlí ve svém přirozeném domácím prostředí.

Rovněž bylo potvrzeno, že stále převažují opatrovníci z řad příbuzných, ať už to byli stávající opatrovníci 54 % nebo nově ustanovení 45 %. Obec byla původně ustanovena pouze v šesti případech (10 %), nově byla ustanovena už v dvaadvaceti případech (38 %). U 18 opatrovanců se tak nenašla žádná vhodná osoba, která by souhlasila s tím, aby byla ustanovena jejich opatrovníkem.

8 KVALITATIVNÍ VÝZKUM

Tato část výzkumného projektu doplňuje kvantitativní šetření o přiblížení konkrétního výkonu opatrovnictví osob zbavených nebo omezených způsobilosti k právním úkonům. Má za úkol zmapovat jak a za jakých podmínek probíhá opatrovnictví z pohledu samotných opatrovníků.

Výzkumná otázka

- *Jak vnímá opatrovník své postavení zástupce ve vztahu k okolí?*
- *Jaké vnímá opatrovník překážky při výkonu opatrovnictví?*
- *Jaká je informovanost opatrovníků týkající se opatrovnictví?*

8.1 Výzkumný vzorek

Záměrným výběrem byli zvoleni opatrovníci v rámci Zlínského kraje ve složení čtyř opatrovníků vykonávajících opatrovnictví za jiných okolností. Jedná se o opatrovníky v postavení:

- fyzické osoby (příbuzného) vykonávajícího v rámci opatrovnictví i osobní péči o nesvéprávného,
- fyzické osoby (ne příbuzného) osobně nepečující o nesvéprávného,
- veřejného opatrovníka - město (obec s rozšířenou působností),
- veřejného opatrovníka – obec.

Uvedené čtyři typy opatrovníků představují možné druhy opatrovníků, které soud ustanovuje osobě omezené nebo zbavené způsobilosti k právním úkonům. Protože ve dvou případech je opatrovníkem právnická osoba – obec, rozhovor byl učiněn s lidmi, kteří jménem obce činnost opatrovníka přímo vykonávají.

Charakteristika respondentů

Stručný popis osob vykonávajících daný typ opatrovnictví, se kterými byl proveden rozhovor. Jména respondentů byla záměrně pozměněna.

Opatrovník fyzická osoba (příbuzný), osobně pečující o opatrovance

Paní Marta je vdaná, zaměstnaná, starší žena s úplným středoškolským vzděláním. Má dvě děti, kdy syn již má svoji rodinu a dcera ve věku 27 let, je zbavena způsobilosti k právním úkonům. Společně s dcerou a manželem žijí v rodinném domě v obci poblíž Zlína. Manžel pracuje na dvanáctihodinové směny, s dcerou proto tráví méně času a většina péče o dceru spočívá právě na paní Martě. V době rozhovoru byla ve stavu nemocných a spolu s ní pobývala doma i její nesvéprávná dcera. Ta v průběhu poskytovaného rozhovoru trávila čas ve vedlejší místnosti při sledování televize.

Opatrovník fyzická osoba osobně nepečující o nesvéprávného

Paní Simona je žena středního věku s vysokoškolským vzděláním. V minulosti pracovala jako sociální pracovnice v domově pro osoby se zdravotním postižením. V té době také začala vykonávat opatrovnictví u celkem patnácti opatrovanců. Jednalo se o děti s Downovým syndromem, které dovršily v průběhu doby 18 let a nenašel se pro ně opatrovník z řad rodiny. Jejich opatrovníkem zůstala i poté, co již nebyla zaměstnankyní domova pro osoby se zdravotním postižením. V současnosti zajišťuje opatrovnictví jen u osmi opatrovanců, když opatrovnictví u sedmi opatrovanců si převzali její bývalé kolegyně, které k nim měly bližší vztah. Opatrovnictví vykonává od roku 2000. V rámci svého zaměstnání je stále činná v sociální oblasti.

Veřejný opatrovník – město (obec s rozšířenou působností)

Opatrovníkem je obec s rozšířenou působností pro 10 obcí v jejím obvodu. Jedná se o město čítající celkem víc jak 18 000 obyvatel. Pověřenou osobou pro výkon opatrovníka je zaměstnankyně sociálního odboru města paní Irena. Za obec vykonává opatrovnictví ze zaměstnanců pouze ona, kromě toho má na starosti ještě agendu zvláštního příjemce důchodu. O problematiku opatrovnictví se aktivně zajímá, rovněž poskytuje rady i pomoc nejen opatrovníkům, kteří se na sociální odbor obce obrátí. Činnost opatrovníka vykonává již šest let. V současnosti má na starost opatrovnictví u sedmi osob. Jsou to lidé jak s mentálním postižením, tak s duševním onemocněním v zařízeních i v domácím prostředí.

Veřejný opatrovník - obec

Opatrovníkem je obec s celkovým počtem občanů 1701. Osobami přímo vykonávajícími opatrovnictví jsou starosta obce pan Petr a místostarosta pan Jan. Opatrovnictví je mezi nimi rozdělené tak, že pan Petr má na starosti jednoho opatrovance částečně zbaveného způsobilosti k právním úkonům, který žije v obecním bytě. Osobně tuto funkci vykonává sedmý rok. Naproti tomu pan Jan má na starosti ostatní čtyři opatrovance žijící v místním Domově pro seniory. Opatrovníkem je od svého zvolení na podzim roku 2010.

8.2 Postup výzkumu a zpracování výzkumných dat

Opatrovníci byli nejprve telefonicky kontaktováni se žádostí o poskytnutí rozhovoru. Ve sjednaném termínu byl následně proveden samotný rozhovor v místě bydliště, či uzavřené místnosti knihovny a v případě obou veřejných opatrovníků v jejich pracovně. Doba rozhovoru se u všech pohybovala kolem půlhodiny.

Před počátkem rozhovoru byli všichni seznámeni se souhlasem o poskytnutí rozhovoru a s tím, že tento bude zaznamenán na diktafon a následně použit pouze pro účely této diplomové práce.

Znění polostrukturovaného rozhovoru

Kladené otázky byly strukturovány na osobní část výkonu opatrovnictví, tj. jak se dotýká osobně opatrovníka, jakým způsobem opatrovníci vykonávají svoji činnost, co jim v jejich jednání pomáhá a co naopak jim jejich činnost ztěžuje, jak vnímají opatrovníci své postavení a jaká je jejich informovanost o této problematice.

Základní otázky byly:

- Můžete popsat, jak jste se stal opatrovníkem?
- Co můžete říci o osobě opatrovance?
- Jak byste charakterizoval spolupráci s opatrovancem?
- Jak je dle Vás přijímáno opatrovnictví opatrovancem?
- Zasahuje Vám opatrovnictví do Vašeho osobního života?
- Popište činnost opatrovníka v každodenním běžném životě?
- Jaké využívá opatrovanec sociální služby?

- Jak vnímáte spolupráci se státními, zdravotnickými organizacemi?
- Jak vnímáte spolupráci s poskytovateli sociálních služeb?
- Co Vám ve vaší činnosti nejvíce pomáhá?
- Co Vám dle Vás nejvíce ztěžuje činnost opatrovníka?
- Jak se můžete vyjádřit ke svým znalostem o činnosti opatrovníka před svým ustanovením a po něm?
- Jaké jsou Vaše zdroje informací o opatrovnictví?
- Jaké informace Vám chybí?
- Myslíte si, že je opatrovnictví v současné době dostatečně legislativně upraveno?

V průběhu rozhovoru byly základní otázky doplněny dle potřeby doplňujícími otázkami vztahujícími se k danému tématu.

Zaznamenané rozhovory byly převedeny do písemné podoby. K zpracování zapsaných dat byla zvolena metoda zakotvené teorie, kdy přepisy byly podrobeny otevřenému kódování.

„Kódování obecně představuje operace, pomocí nichž jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a složeny novým způsobem. Při otevřeném kódování je text jako sekvence rozbit na jednotky, těmto jednotkám jsou přidělena jména a s takto nově pojmenovanými (označenými) fragmenty textu potom výzkumník dále pracuje.“ (Švaříček, Šedřová, 2007, s 211)

8.3 Interpretace výsledků kvalitativní části výzkumu

Výsledky provedeného výzkumu byly vyjádřeny pomocí vytvořených kategorií a slovních komentářů. Kódy uvedené v textu obsahují označení počátečního písmene jména opatrovníka, kterého se daný kód týká a čísla řádku přeepsaného textu, na kterém se nachází.

Opatrovník versus opatrovanec

- vznik opatrovnictví
- blízký člověk
- vzájemná spolupráce

- kontrola
- povinnosti
- autorita
- vnímání opatrovnictví opatrovancem
- časová investice

Kategorie Opatrovník versus opatrovanec ukazuje, za jakých okolností vzniklo jejich opatrovnictví a jaký mají vztah opatrovníci se svými opatrovanci.

K důvodům proč dělá opatrovníka uvedla Simona (S15) „*v rámci pracovní povinnosti jsem dostala to opatrovnictví*“. Stejný důvod uvedla také Irena (I6) „*jsem byla pověřena městem ... (I8) v rámci zaměstnání*“. Rovněž i Petr a Jan uvedli vznik jejich funkce v rámci svých pracovních povinností (P6-7) „*převzal jsem to, když jsem přebíral funkci starosty, (J22) „zastupitelstvo určilo mě jako místostarostu*“. Naproti tomu Marta (M7-8) „*já se vlastně o ni celý život starám*“.

U vztahu ke svým opatrovancům se Simona vyjádřila (S97-98) „*já to neberu tak, že jsou to cizí lidi, pro mě jsou to moji blízcí*“. Pro Martu to zase znamená (M29) „*to je jak, když se starám o děcko*“.

Simona popsala spolupráci s opatrovanci podle stupně jejich postižení (S25-26) „*ti, kteří jsou teda plně zbaveni způsobilosti, tak tam ta spolupráce je minimální a (S28-29) kteří jsou částečně zbaveni způsobilosti, pokud něco potřebují, tak se ozvou*“. Také Irena popsala spolupráci s opatrovanci jako bezproblémovou (I19) „*z mojí strany spolupracují, komunikují. (I21) Máme nastavenou s každým individuální spolupráci*“.

Bezproblémovou spolupráci potvrdil i Petr (P67) „*on si sám řekne, pokud potřebuje*“ a Jan (J34) „*spolupráce s těmi danými osobami je bezproblémová*“. Marta spolupráci svého opatrovance hodnotila (M14) „*jak kdy, jak se ji zachce*“.

Potřeba kontaktu opatrovance s opatrovníkem se lišila podle stupně postižení opatrovance nebo podle jeho potřeb. Simona u opatrovanců s hlubokým mentálním postižením uvedla (S27) „*kontakt se mnou nevyvolávají, nevyžadují, neuvědomují si ho, takže tam to spíš je přes pracovníky toho zařízení*“. Obdobně charakterizoval svoji spolupráci s opatrovanci Jan (J104-105) „*spíš jenom s těmi sociálními pracovníci*“.

U dalších opatrovanců zase probíhá aktivnější kontakt jak uvádí Simona (S29-30) „*kontakt je, že jsme spolu na emailu, na telefonu.... pokud se potřebují sejít, tak se sejdem tak, jak potřebují*“. Četnosti těchto setkání jsou uváděny různě.

U opatrovanců žijících v zařízení poskytující sociální služby Simona uvedla (S73) „*jednou za měsíc až za dva měsíce se objevím v zařízení*“ a stejně tak uvedl i Jan (J114) „*není potřeba nic řešit, tak v podstatě jednou měsíčně*“. Totéž uvedla i Irena (I62) „*když jsou v zařízení, tak tam jsme jednu měsíčně*“. U ostatních je potřeba kontaktu častější podle Petra (P70-71) „*denně .... anebo když tak ob dva dny*“. Irena zase u dalších klientů uvádí (I16-17) „*s některým jsem v kontaktu jednou týdně, některým jednou měsíčně a s některým každý den*“.

Potřebu kontroly opatrovance zmínil Petr (P68) „*musí ho člověk kontrolovat*“.

Problémy s dodržováním povinností u opatrovance uvádí Petr (P74-75) „*jemu neříkají nic nějaké povinnosti*“, ale i Irena (I22-23) „*adekvátně jejich postižení ne všechno jsou schopni dodržet, ale nemám pocit, že to nedodržují úmyslně*“.

Při jednání s opatrovanci napomáhá i respekt k určité osobě. U Petra je to (P77) „*přirozenou autoritu jako ke starostovi*“. Martě zase pomáhá, že její opatrovanec má vzor v seriálové postavě (M18-19) „*tu herečku... jako ve filmu Žena zákona, tak to je její vzor. Tak to na ni platí*“.

Podle opatrovníků je u většiny opatrovanců opatrovnictví přijímáno bez větších problémů. Simona u některých opatrovanců uvádí (S37-38) „*podle mě si vůbec neuvědomují, že nějakého opatrovníka mají*“. U dalšího jejího opatrovance to je zase tak, že (S 38) „*bere tu realitu tak, jak přichází, takže nemá s tím nějaký problém*“.

Pouze u jednoho dochází k tomu, že (S42-43) „*v podstatě celou dobu tvrdí, že nechce mít opatrovníka, protože si myslí, že když nebude mít opatrovníka, nebude ani zbavený způsobilosti k právním úkonům*“.

Kladné přijetí opatrovnictví potvrzují i Irena (I31-32) „*si myslím, že s tím nemají žádný problém*“, Jan (J94) „*přijímají to bez nějakých větších komplikací*“ a rovněž i Petr u svého opatrovance (P80) „*to přivítal velmi kladně*“. U Marty způsob přijímání opatrovnictví je ovlivněno tím, že se stará o svoji dceru (M22) „*ona to bere tak, že jsem její maminka. Maminka se stará*“.

Jak a kolik času do opatrovnictví opatrovníci věnují, se liší podle typu opatrovnictví. Irena jako veřejný opatrovník tuto činnost vykonává (I50) „*v rámci pracovní doby*“, a to tak, že (I58) „*v denní práci... tak hodinu denně při běžném kontaktu*“. Ovšem i u veřejných opatrovníků je opatrovnictví vykonáváno v jejich volném čase jak uvádí Jan (J139) „*i v tom volném čase člověk musí řešit tyto věci*“.

Naopak u Simony, která to vykonává mimo své zaměstnání to je S86-87) „*za poslední období týdne u každého z nich minimálně hodinu dvě*“. Také Marta vykonává opatrovnictví celodenně kromě doby, kdy dochází do zaměstnání (M39) „*v sedm hodin mi ju vezmou do denního stacionáře a ve tři hodiny si pro ňu přijedu*“.

Každý má své potřeby

- zázemí
- zaměstnání
- stravování
- prádlo
- nákupy
- každodenní potřeby
- lékař
- servis
- problémové situace

Do kategorie Každý má své potřeby jsou zařazeny kódy vztahující se k osobním potřebám opatrovanců, které jim opatrovníci buď zajišťují sami, nebo jsou jim poskytovány v rámci jimi užívané sociální služby. Zajišťování potřeb opatrovanců se liší podle typu jejich zázemí.

Opatrovanci Simony (S106-107) „*mají podepsanou smlouvu na bud' domov pro osoby se zdravotním postižením, anebo ti šikovnější, schopnější, kompetentnější mají chráněné bydlení*“. Janovi opatrovanci rovněž bydlí v zařízení poskytující sociální služby (J30) „*v tom krajském zařízení .... domov pro seniory*“. Někteří zase bydlí samostatně (P 41) „*sociálním bytě přímo na obecním úřadě*“.

Potřebu zaměstnání opatrovance potvrzuje Petr (P42) „zaměstnáváme ho“.

U opatrovanců žijících samostatně patří mezi povinnosti opatrovníka zajištění jejich stravování, jak uvádí Petr (P47) „já mu musím zařídit obědy“ a Irena (I84) „chodí si na obědy tady na polikliniku“, (I82) „platím obědy přes fakturu“. Potřebu zajištění prádla opatrovance potvrzuje Petr (P52) „jsme mu domluvili praní prádla“.

K dalším zajišťovaným potřebám opatrovanců uvádějí opatrovníci i nákupy. Podle Simony to probíhá tak, že (S60-61) „nakupuje to, co potřebujou za jejich přítomnosti“. Rovněž Petr k péči o opatrovance počítá i (P148) „nakoupit věci, zimní oblečení, boty pracovní“ ale i (P67) „hygienické potřeby“.

U samostatně žijících opatrovanců mezi jejich potřeby patří i zajištění všeho, co se týká bydlení. Jak uvádí Irena (I57) „když je v bytě něco potřeba opravit, takže seženu nějaký servis“. Řeší však i problémové situace (I65-66) „klientka byla napadána“.

Po zdravotní stránce opatrovance Petr dohlíží, aby docházel k lékaři (P175-176) „když je nemocný, ho musím vehnat“. Irena zase toto zajišťuje sama, případně za pomoci pečovatelské služby (I55-56) „pokud je potřeba zajistit léky, navštívit lékaře ... buď s ním jdu já nebo pečovatelská služba“.

U opatrovanců v zařízeních poskytujících sociální služby se opatrovníci shodně uvádějí, že jejich každodenní potřeby jsou zabezpečovány prostřednictvím poskytovaných sociálních služeb. Simona uvedla (S31-32) „protože oni mají všichni asistenty, takže takové ty běžné věci s nimi právě dělají ti asistenti v sociální službě, kterou čerpají“. Také Irena zmiňuje pomoc asistentů a sociální pracovnice (I99) „sociální pracovnice nebo ten asistent .... zajišťují takové ty běžné věci“. Rovněž Jan potvrzuje zabezpečení potřeb svých opatrovanců v zařízení (J103-104) „o ty svoje potřeby denní mají v podstatě postaráno“.

U svých samostatnějších opatrovanců Irena popisuje zajištění každodenních potřeb (I53-54) „přijde ráno, probereme spolu co je třeba, podíváme se na poštu, která přišla, řešíme jídlo, oblečení, takže ty běžné věci“.

Běžné záležitosti své dcery Marta vnímá tak, že (M32-33) „všude ju musím doprovodit“.

Pořád samé vyřizování

- zajišťované sociální služby

- smlouvy
- dluhy
- doklady
- zpráva soudu
- postoj úřadů
- podnikání
- náklady opatrovníka

Kategorii Pořád samé vyřizování nasýtily kódy popisující, co všechno opatrovníci vyřizují jako zástupci svých opatrovanců.

Sjednání vhodné a potřebné sociální služby patří mezi povinnosti opatrovníka. Irena podle potřeb opatrovanců k rozsahu zajišťovaných sociálních služeb uvádí, že (I61) „*podávám žádosti, vyřizujeme nějaké dávky*“, zajišťuje také (I116) „*dobrovolnické organizace*“, z kterých by někdo za opatrovanci jednou týdně došel si povykládat. Dalšími sjednanými službami dle ní jsou i (I116) „*pečovatelská služba, chráněné bydlení*“. U klientů bydlících doma zase potvrzuje vyřízení (I 134) „*příspěvek na bydlení*“ a také i „*příspěvky na péči*“. Potřebu sjednání sociální služby uvedla i Marta, a to konkrétně (M41) „*denní stacionář*“ (M49) „*sociální příspěvek*“.

Naproti tomu Simona k potřebě sjednání sociálních služeb opatrovancům uvedla, (S63-64) „*já je převzala už v té sociální službě, tak jsem jim ji nikdy nesjednávala*“. Rovněž Petr v současnosti nevyřizuje žádné sociální služby a jeho opatrovanec dle něj nemá zajištěné sociální služby (P157) „*ted' žádné*“.

K zastupování při uzavírání smluv se Simona přistupuje tak, (S64) „*řeším to, jestli ta smlouva, kterou oni s tou službou mají, je pro ně výhodná*“. Irena popisuje svoji činnost ohledně smluv týkající se jejich opatrovanců, (I24-25) „*jeden klient uzavírá smlouvy, bere půjčky.... denně řešíme další dluhy, smlouvy, půjčky*“. I tyto vzniklé dluhy řeší Irena (I59) „*má někde dluhy, jednám s rozhodci, s jinými firmami .... (I60) musím jet do banky*“.

V souvislosti s výkonem opatrovnictví práci s vedením dokumentace opatrovance uvedl Petr (P61) „*vedu prostě přehledně veškeré věci*“, (P58) „*to je jako kdybych soukromě podnikal*“. Vedení dokumentace opatrovníků potvrdil také Jan (J107) „*všechny ty*

výkazy.... pro každého vedu taky zvlášť“ a Marta (M67) „vyřizuji všechny papíry za ni“, ale také Irena (I56) „veškerou administrativu řeším vlastně já“.

Mezi zajišťování dokladů nepatří jen jejich evidence, ale také jejich vyřizování. K tomu Simona uvedla (S 85) „teď za posledního půl roku to bylo kvantum vyřizování dokladů“. Zároveň upřesňuje její činnost s tím spojenou (S 89-91) „vyfotit, najít doklady, odvést je, doklady nechat podepsat, převést do zařízení, vyzvednout znovu další, jít pro další doklady, vyřídít s – kartu, nachystat včetně administrativy, včetně převedení účtu“.

Povinnost opatrovníka zaslat zprávu soudu o výkonu opatrovnické funkce zmiňuje Marta (M89-90) „musím vypisovat ty.. pro ten opatrovnický soud“. Petr povinnost podání zprávy popisuje (P90) „za čas dostaneme od soudu takový papír, kde musíme tu situaci popsat, nafotit“.

Při zajišťování záležitostí opatrovanců opatrovníci často jednají s úřady. Při těchto jednáních vnímala postoj úřadů Simona (S119-121) „vnímám trochu úcty a poděkování, za to, že se jim někdo věnuje a že o ně někdo má zájem. Vždycky mi vyšli vstříc, jak jsem potřebovala“. Shodně vnímá postoj úřadů k sobě jako opatrovníkovi také Marta (M64) „dá se s nimi domluvit, když něco potřebuju“. Tento postoj úřadů k opatrovnictví potvrzuje i Petr (P183-184) „nikde s tím nebyl problém“.

Irena vnímá ze strany úřadů, že (I142-143) „tuto funkci celkem akceptují a je spíš pro ně výhodná, že nemusí to řešit s tím klientem“. Zároveň také dodává (I126) „více méně spolupráce je dobrá, ... vždycky mi vyšli vstříc“.

Co všechno může také opatrovník u opatrovance vyřizovat, ukazuje Petr (P59) „živnostenský list, ten jsem okamžitě zrušil“.

Ve spojení s vyřizováním záležitostí opatrovanců poukazuje Simona na další stránku opatrovnictví (S192-195) „veškeré prostředky, které vlastně jsou potřebné k vyřízení čehokoliv, musím vynakládat ze svého .... platím poštovné a cokoliv jiného“. Nepoukazuje přitom jen na vynaložené finanční výdaje, ale také (S196-197) „pokud si na to mám vzít v úředních hodinách nějaké volno, tak mě tu náhradu mzdy taky nikdo nedá“.

Správa majetku

- účet

- pokladna

- kapesné

- výplata důchodu

Kategorie Správa majetku je tvořena z kódů popisujících specifika správy majetku osob zbavených nebo omezených ve způsobilosti k právním úkonům, kterou vykonávají jejich opatrovníci.

Hospodaření s finančními prostředky opatrovanců prostřednictvím jejich účtů uvedla Simona (S57) „*všichni mají založený běžný účet na svoje jméno*“. Tento způsob přijímání, výdej a případné uložení prostředků je uplatňován Irenou (I71) „*u klientů mám účty*“ (I72) „*běžný účet mám platy, příkazy k úhradě, trvalé příkazy*“. Při zhodnocování úspor pak postupovala (I78-79) „*jsme rušili vkladní knížky a zakládali jsme spořicí účty a tam jsou uloženy peníze, na které chceme šáhnout jen v krajním případě*“.

K způsobu hospodaření s finančními prostředky svého opatrovance uvedl Petr (P88-89) „*všechno mu chodí přes účet*“.

Pro okamžitou výplatu hotovosti má Irena (I73-74) „*nějaké peníze uložené tady na pokladně na městě, tam jsou menší částky, tak abych byla schopna jít a vybrat dvě stovky, tři stovky a nemusela chodit do banky*“.

Každý člověk má své záliby a to stejné platí i tehdy, pokud je omezen ve způsobilosti k právním úkonům. K tomu, aby si mohli opatrovanci splnit tuto svou zálibu v sladkostech, časopisech, v nejednom případě v kouření, vyplácejí jim opatrovníci kapesné. Způsoby jeho výplaty je dle potřeb. Převážně k tomu dochází buď osobním předáním, nebo výplatou prostřednictvím užívané sociální služby. U Simony je tomu převážně přes sociální službu (S59-60) „*my se domluvíme, jakou částku na ten konkrétní měsíc chtějí, přeposílám zase přes asistenta do sociální služby a ten zase podle jejich požadavků jim dává*“.

Irena vyplácí kapesné (I75) „*mám klienta, co je omezen na stovku, takže si chodí pro kapesné*“. U dalších opatrovanců je také vypláceno prostřednictvím I(99) „*sociální pracovnice nebo ten asistent vyplácí kapesné*“. Jako výjimku uvádí případ opatrovance, který nevydrží v zařízení (I108) „*každý měsíc jim vozím kapesné*“.

Osobní předání kapesného uvedl i Petr (P46) „*já mu vyplácím kapesné*“.

Zvláštní skupinu tvoří opatrovanci, jejichž příjem, a to důchod, není dostatečně vysoký a nepostačuje ani na úhradu jejich pobytu v zařízeních poskytujících sociální služby. V tomto případě zákon stanoví, že jim po úhradě pobytu a stravy musí zůstat pro jejich

potřeby 15 % jejich příjmu (§ 73 odst. 3 z. č. 108/2006 Sb.). Tento způsob úhrady kapesného uvedl u svých opatrovanců Jan (J126-127) „na svoje nějaké potřeby... zákonem daný ten procentuální podíl“.

U většiny opatrovanců je jejich jediným příjmem důchod. Vyplácen jim může být přímo do zařízení, jak uvádí Irena (I101) „složenkou do zařízení ..... hromadnou výplatnicí“. Zařízení si z důchodu strhne částky za ubytování a stravu a zbytek zůstává v jejich depozitu k výplatě potřeb klientů. Přehled výdajů a příjmu pak jen předkládají opatrovníkovi (I104) „každý měsíc mi ten výtisk dají“. Tento způsob hospodaření s důchodem opatrovanců praktikuje i Jan (J130) „jde přímo na domov pro seniory“.

Jako další možný způsob přejímání důchodu je podle Ireny (I107-108) „chodí na běžný účet a já příkazem platím ubytování a stravu“. Příjem důchodu na účet lze použít nejen u klientů v zařízeních, ale i doma. Irena (I111) „co jsou doma, tam to chodí na účet, kde mám dispoziční právo“.

Ve znalosti je síla

- konzultace s kolegou
- samostatnost
- internet
- zákon
- soud
- Liga na ochranu lidských práv
- desatero pro opatrovníka
- školení
- zkušenosti

Kategorie Ve znalosti je síla soustřeďuje všechny kódy vypovídající o zdrojích, z kterých opatrovníci při své činnosti čerpají informace.

Přínosem pro svou činnost vidí Simona v možnosti konzultace s kolegou (S135-136) „ptám se jiného opatrovníka.....můžu se s člověkem, který tomu rozumí a je v podobné

situaci poradit“. Této možnosti si cení i Irena (I195) „*spolupracujeme jako opatrovníci mezi sebou*“. V případě potřeby (I196) „*zavolám jiné město*“.

Vzájemnou spolupráci mezi veřejnými opatrovníky potvrdil i Petr, který jako zdroj svých informací potřebných k výkonu opatrovnictví uvedl, (P237) „*kolegové, co to mají také na starosti v sousedním městě*“.

Jinak je tomu u Marty, pro níž výkon opatrovnictví představuje péči o dceru, tak jak tomu bylo od jejího narození. Tato při své činnosti opatrovníka uvedla, že (M 79-80) „*k nikomu na rady nebo takové nechodím*“. Jako svůj zdroj potřebných informací uvedla internet (M97) „*když něco potřebuju jako tak, tak vyhledám na internetu*“, a to ji postačuje natolik, že (M97) „*nechodím se ptát nikde*“. Zcela se tak spoléhá hlavně na sebe.

Samostatnost při vyhledávání informací zmínila i Simona (S146) „*informace si sháním sama*“. Není pro ni problémem dané informace si dohledat (S145-146) „*se udržuji v nějaké znalosti toho, co se v zákoně požaduje*“. Dalšími možnými zdroji jsou pro také „*Liga na ochranu lidských práv a zákony*“.

Jako používané zdroje informací vyjmenoval Jan hlavně (J245) „*zákony a samozřejmě internet*“. Petr ho doplnil, že případné informace o opatrovnictví čerpal z listiny, kterou mu poskytl (P228) „*z domova důchodců nebo z té Návojně, takové desatero pro opatrovníka*“.

Všichni dotazovaní při vyjmenovávání možných zdrojů pro získání informací týkající se jejich činnosti opatrovníka zmiňují možnost kontaktování soudu. Ohledně informací o tom co může a nemůže to Simona vnímá tak, že kromě toho, (S148) „*že si můžu zavolat na opatrovnícké oddělení*“, tak se k takovým informacím nikde nedostane. Marta řešící většinu věcí hlavně samostatně i tento zdroj informací má spíše jen okrajově (M93) „*na tom soudě, že mi to řekli možná*“.

Svoje seznámení s činností opatrovníka Petr popsal (P224-225) „*doptal jsem se i na soudu, co můžu, co nemůžu*“.

Při získávání znalostí o činnosti opatrovníka Ireně pomáhala nejen (I190) „*konzultace se soudem*“, ale také (I 187) „*jsem hodně jezdila na školení, kde opravdu to školili veřejní opatrovníci nebo opatrovníci z praxe*“. Při své práci opatrovníka zároveň staví na své praxi a zkušenostech (I154) „*mě nejvíc naučili sami klienti*“. Naopak k čerpání možných informací ze zákona uvedla (I186-187) „*teoretické znalosti ze zákona jsou minimální*“.

Překážky v činnosti opatrovníka

- běžná záležitost
- internet a právní úkony
- občanský průkaz
- neznalost firem
- pravomoc opatrovníka
- nejednotnost soudů
- ztráta času

V kategorii Překážky v činnosti opatrovníka jsou shrnuty vnímané obtíže opatrovníků, které jim ztěžují jejich činnost.

Simonu v její práci někdy šokuje výklad rozhodnutí nebo listiny opatrovníka o oběžných záležitostech (S150) „*a já netuším, co že to běžná záležitost je*“. Rovněž Irena poukazuje u rozhodnutí soudu na nedostatečně uvedené pravomoce opatrovníka (I205) „*výklad u těch omezení je takový dvojsmyslný*“.

Irena vidí velký problém v tom (I156) „*jak klienti můžou lehce uzavírat smlouvy na internetu*“. Poukazuje celkově na to, jak snadno opatrovanci mohou uzavírat smlouvy, přestože k tomu nejsou způsobilí. V souvislosti s tím vidí (I169-170) „*velký problém a krok zpátky, že to nemají vyznačené v občanských průkazech*“. Pro ni jako opatrovníka se pak těžko prokazuje, že je uzavřená smlouva neplatná, neboť společnosti k tomu oprávněně argumentují tím, že nemají informace o způsobilosti k právním úkonům toho, kdo tu smlouvu uzavírá. Jak toho může opatrovanec i zneužít Irena ví (I163-166) „*mám klienta, který má tento občanský průkaz a naučil se s tím pracovat... on toho zneužívá. I při svém postižení zjistil, že to v občance nemá napsané, tak nám naopak začal daleko víc uzavírat ty půjčky a oslovovat veškeré společnosti, které nabízí peníze a zjistil, že s tím nemá problém*“. Následné jednání se společnostmi a mobilními operátory, s kterými uzavírají často opatrovanci sami smlouvy, ztěžuje Ireně (I178-179) „*neznalost firem, společnosti, operátorů neví o tomto institutu a neví jak jednat s těmito lidmi*“.

Při jednání se soudy vadí Ireně (I214) „*nejednotnost soudů*“ při jejich rozhodování. Při vyřizování různých záležitostí to pociťuje tak, že (I215-216) „*nejsem schopna pomoc*“.

lidem stejně, protože se vždycky musím dívat, který soud je příslušný“. Poukazuje tak na to, že ohledně stejné věci můžou dva soudy rozhodnout a postupovat úplně odlišně.

Při vymezení pravomocí opatrovníka chybí Simoně označení (S167-169) *„co je právní úkon, co by člověk měl, co si může dovolit, ... na které věci se má soustředit, za co odpovídá“*. Přitěžující okolnost vidí i v tom, že při převzetí opatrovnictví nemá veškeré informace o majetku opatrovance (S181-183) *„předání opatrovnictví nemá žádný oficiální protokol, ... kde přesně bude říct, toto vlastní, toto nevlastní, toto předávám“*

Petr ze svého pohledu nevnímá žádné přitěžující okolnosti při výkonu své funkce opatrovníka (P206-207) *„je to bezproblémová záležitost“*. Pouze jako nepříjemné vnímal časové investice, když při převzetí opatrovnictví musel zařizovat žádosti pro opatrovance na úřadech a to (P212) *„mi vzalo dost času, to ježdění“*.

Jako zatěžující věc při vykonávání opatrovnictví své dceři vidí Marta ve (M82) *„vyřizování těch papírů“*. Myslí si, že *„je to zbytečný“* vypisovat každý rok zprávy o zdravotním stavu její dcery, když její stav je neměnný.

8.4 Shrnutí výsledků kvalitativního výzkumu

Druhá část výzkumu měla za úkol zmapovat to, jakým způsobem je realizován samotný výkon opatrovnictví. Za jakých okolností vzniká vztah mezi opatrovancem a opatrovníkem, co všechno opatrovnictví obnáší, jak vnímají opatrovníci své postavení při jednání z úřady, jaké vnímají překážky při své činnosti a odkud čerpají informace potřebné pro svou činnost.

Vztah mezi opatrovancem a opatrovníkem je velmi specifický, stejně jako je specifický jeho vznik. Povinnost, to je to, co se nejčastěji pojí s jeho vznikem. Povinnost rodiče postarat se o své dítě, které se samo o sebe nepostará. Přestože dosáhne dospělosti, rodičovská péče pokračuje dál, jen „trošku“ jinak, formou opatrovnictví. A když není rodina, je to povinnost obce postarat se o své nezpůsobilé občany. I tomto případě však může vzniknout mezi opatrovancem a opatrovníkem blízký vztah. Každopádně k tomu, aby mohl řádně vykonávat své povinnosti, musí být v kontaktu s opatrovancem a hlavně musí mít k němu opatrovanec důvěru.

Opatrovníci vesměs potvrdili dobrou a bezproblémovou spolupráci se svými opatrovanci s ohledem na jejich postižení. Případné odmítání opatrovance není namířeno přímo proti

opatrovníkovi, ale proti samotnému omezení způsobilosti k právním úkonům. Některým opatrovníkům při jejich komunikaci s opatrovancem pomáhá vzor, ke kterému opatrovanec vzhlíží nebo je to přímo autorita opatrovníka. Potvrdilo se, že není pravidlem, aby opatrovník zároveň osobně pečoval o opatrovance. Toto ani není možné, jestliže je opatrovníkem ustanovena obec.

Důležité se ukázalo nastavení způsobu spolupráce a kontaktů mezi opatrovníkem a opatrovancem tak, aby to co nejvíce vyhovovalo jeho potřebám a časovým možnostem opatrovníka. Veřejní opatrovníci svoji činnost vykonávají v rámci své pracovní doby, v mimořádných případech i ve svém volném čase. Opatrovníci z řad příbuzných či okolí osoby zbavené nebo omezené způsobilosti k právním úkonům jsou v tomto spíše znevýhodnění, neboť záležitosti opatrovance vyřizují ve svém volném čase.

Zajištění všech potřeb pro své opatrovance, to je jedna z povinností opatrovníka. Patří sem nejen zajištění přiměřeného a vhodného ubytování a stravy, ale patří sem zajištění od hygienických potřeb, oblečení, nákupů až po zajištění lékařské péče. Pokud jim zdravotní stav nedovoluje samostatné bydlení, jsou opatrovníci povinni jim zajistit umístění do některého zařízení sociální péče, jako jsou například domovy pro osoby se zdravotním postižením nebo u těch samostatnějších chráněné bydlení. U těch, kteří bydlí ve svém domácím přirozeném prostředí, se opatrovnictví vztahuje i na takové úkony, jako je praní prádla nebo zajištění oprav v bytě opatrovance.

Opatrovnictví nejsou jen potřeby opatrovance, ale hlavně vedení veškeré jeho administrativy a dokladů. Zapisování všech výdajů a příjmů opatrovance, jak trefně poznamenal jeden z opatrovníků, stejně jako kdyby se „soukromě podnikalo“.

Postoj úřadů k sobě opatrovníci vnímají při vyřizování záležitostí opatrovanců jako velmi vstřícný.

Problematickým se jeví opatrovníkům nedostatečné vymezení jejich pravomocí. Konkrétní stanovení toho, co můžou a co nemůžou. Na co by se případně mohli obrátit, pokud by si nebyli jisti, zda v dané situaci mohou vystupovat sami dle svého uvážení nebo k tomu potřebují souhlas soudu. Rovněž zrušení zapisování změny způsobilosti v občanském průkazu opatrovance vnímají jako krok zpátky. Způsobuje to snadnější uzavírání různých smluv samotným opatrovancem, neboť společnosti tak nemají informace o jeho nezpůsobilosti k danému úkonu.

Opatrovníci nejčastěji jako zdroj informací při řešení případných problémů uváděli konzultace s jinými opatrovníky, s lidmi pohybujícími se v této oblasti. Jako další možnost uváděli dotazy na soud nebo zjištění potřebných informací na internetu. Zákon zmiňovali pouze okrajově pro nedostatek konkrétních předpisů věnujících se přímo opatrovnictví.

9 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU A DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Pokud je ustanoven opatrovník, je zajímavé, že nejrizikovější období pro jeho změnu je prvních deset let. Může to být spojeno s větší zátěží při převzetí záležitostí opatrovance. Ukázalo se, že jinak četnost žádostí o změnu opatrovníka není tak častá. Naopak, když funguje spolupráce opatrovníka s opatrovancem, jehož potřeby jsou dostatečně pokryty buď osobní péčí opatrovníka, nebo zajištěním sociálních služeb, tak opatrovnictví trvá běžně i 26 až 31 let. Pak je důvodem změny opatrovníka až jeho vysoký věk a s tím spojené zdravotní obtíže nebo smrt. Pokud všechno funguje jak má, není třeba to měnit. Pouze u dvou případů bylo zjištěno závažné pochybení v činnosti opatrovníka, které mělo za následek jeho výměnu. V obou dvou případech se jednalo o zpronevěření finančních prostředků opatrovance opatrovníkem z řad příbuzných. Počet soudních rozhodnutí o změně opatrovníka navýšil i vznik kolize zájmů opatrovance a jeho opatrovníka, zaměstnance zařízení, jehož služby opatrovanec užíval. Dá se předpokládat, že pokud by tento střet zájmů nevznikl s účinností zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, ke změně opatrovníka by nedošlo.

Pořád platí, že nejčastěji je ustanovován opatrovníkem příbuzný a to i přesto, že roste počet ustanovených veřejných opatrovníků – obcí.

Pouze v jednom případě opatrovník žádal zprostit z výkonu své funkce pro neshody a problematickou komunikaci s opatrovancem, který ho také odmítal. Tímto opatrovníkem byla obec, protože nebyla nalezena žádná vhodná osoba souhlasící s ustanovením. Z důvodu této komplikované spolupráce se nakonec uvolila matka opatrovance a souhlasila, že bude nadále na místo obce vykonávat funkci opatrovníka. V ostatních případech nebyly důvodem případné vnímané problémy spojené s funkcí opatrovníka.

Dotazovaní opatrovníci shodně uvedli, že vnímají svoje postavení zástupce osoby zbavené nebo omezené ve způsobilosti k právním úkonům jako uznávané. Pociťují ze strany svých opatrovanců, že tito je potřebují. Pokud od nich vnímají nesouhlas, není tento namířený proti jejich osobě, ale proti samotnému omezení způsobilosti k právním úkonům. Souhlasně potvrdili vstřícnou spolupráci ze strany úřadů při vyřizování záležitostí svých opatrovanců. Negativně byl pouze ohodnocen přístup firem a společností, jejichž neznalost institutu zbavení a omezení způsobilosti k právním úkonům, způsobuje těžkosti při jednání s nimi.

Bylo zjištěno, že chybí komplexní a celistvá informovanost opatrovníků. Je pro ně nedostatečná úprava opatrovnictví v zákoně a chybí konkrétní vymezení pravomocí. Pro opatrovníky se ukázala jako velmi důležitá možnost konzultace s dalšími opatrovníky, lidmi pohybující se v této oblasti.

Z výzkumu vyplynula potřeba sjednotit postupy soudů při poučování o právech a povinnostech opatrovníků. Vytvoření manuálu pro vedení opatrovnictví, vedení účetnictví a dokladů opatrovance, kterým by se soudy jednotně řídili a který by byl k dispozici i ustanoveným opatrovníkům. Současná situace je taková, že pravidla a postupy pro poučení a vedení opatrovníků si jednotlivé soudy vytvářejí samy. V praxi to vypadá pak tak, že to, co u jednoho soudu podléhá jeho schválení, u druhého soudu opatrovník k schválení předkládat nemusí. Je potřeba stanovit u všech soudů stejné podmínky pro opatrovníky. Například do jaké částky může opatrovník sám disponovat s finančními prostředky a od jaké výše už k tomu potřebuje souhlas soudu, jaké právní úkony může provádět sám a jaké se souhlasem soudu. Nyní je tomu u každého soudu opět jinak, někde je stanovena samostatnost opatrovníka do výše 10.000,- Kč, někde je to pojato do výše důchodu opatrovance. Právě stanovení přesných hranic a pravomocí doplněných konkrétními příklady, by značně ulehčilo činnost opatrovníků a předešlo by se tak i možným nepřiměřeným zásahům opatrovníka do práv opatrovance.

Byla by také vhodná úprava právních předpisů týkajících se občanských průkazů a mít tak zpět možnost zapsání změny způsobilosti k právním úkonům do občanského průkazu. Současná právní úprava se jeví z pohledu opatrovance tak, že již sice není stigmatizován tímto označením v občanském průkaze, ovšem z druhé strany zase v případě potřeby není nikde uvedené, že tato dotyčná osoba má opatrovníka, kterého je možno kontaktovat v jejím zájmu. Může se stát, že se dostane do situace, kterou nebude sám zvládat a bude potřeba volat opatrovníka. Jistě by hodně věcí usnadnilo mít tuto možnost, ne však povinnost. Změna způsobilosti k právním úkonům se zapisuje do centrální evidence obyvatel, ale do této však mají přístup hlavně státní organizace. Banky, společnosti poskytující finanční půjčky, mobilní operátoři a další tuto možnost nemají, mají možná pouze registr dlužníků, ale ne informace o způsobilosti dané osoby uzavírat smlouvy.

ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo seznámení a zmapování činnosti opatrovníka osoby zbavené nebo omezené ve způsobilosti k právním úkonům. Jak často dochází k jeho změně a z jakých důvodů. Zda tyto důvody mají přímý původ v činnosti opatrovníka. Jak opatrovníci vnímají své postavení při zastupování opatrovance a co pocítují jako přítěž při své práci. Přestože stále roste počet osob zbavených nebo omezených ve způsobilosti k právním úkonům není tato oblast dostatečně známa. Opatrovnictví často vyvolává v lidech obavy, aby se sami nedostali do možných problémů při zastupování opatrovanců. Přistupují k opatrovnictví váhavě kvůli možnému zadlužení opatrovance, aby nebyl postižen i jejich majetek a nepřišla na ně exekuce. Také aby se náhodou nezavázali k povinnosti osobně pečovat o opatrovance, když k tomu zrovna ani nemají předpoklady, chodí do zaměstnání, mají malé děti nebo nevyhovující bytové podmínky pro soužití s opatrovancem aj. Proto se práce věnuje tomuto tématu ne z pohledu nesvéprávného, ale z pohledu jeho opatrovníka.

To, jak je opatrovnictví realizováno v praxi zaleží také hlavně na osobnosti samotného opatrovníka. Jeho schopnosti empatie a komunikaci vůči opatrovanci, ale také schopnosti řešit problémy související s opatrovnictvím.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografické publikace:

- [1] BAUDIŠ, Pavel a LIBIGER, Jan. *Psychiatrie a etika*. 1. vydání. Praha: Galén, 2002. ISBN 80-7262-104-1.
- [2] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Portál: 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- [3] HRUŠÁKOVÁ, Milana a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství, komentář*. 4. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-061-4.
- [4] HÝBNEROVÁ, Stanislava. *Evropská ochrana lidských práv v dokumentech*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0498-1.
- [5] KAŇKA, Robert. *Současná právní úprava institutu opatrovnictví v ČR (hmotněprávní i procesní), její lidskoprávní souvislosti. Nedostatky právní úpravy a aplikační praxe, výhledy do budoucna*. In: Sborník příspěvků ze seminářů pořádaných v rámci projektu Život do svých rukou. Praha: QUIP, 2008. ISBN 80-903921-0-5.
- [6] KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1.
- [7] KNAPPOVÁ, Marta. *Právní subjektivita a způsobilost k úkonům v československém občanském právu*. Praha: Nakladatelství československé akademie věd, 1961.
- [8] MADAR, Zdeněk. *Slovník českého práva*. Praha: Linde, 1995. ISBN 80-85647-62-1.
- [9] MALA, Eva a PAVLOVSKÝ, Pavel. *Psychiatrie*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-700-8.
- [10] MARKOVÁ, Eva, VENGLÁŘOVÁ, Martina, BABIAKOVÁ, Mira. *Psychiatrická ošetrovatelská péče*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006. ISBN 80-247-1151-6.
- [11] MAREČKOVÁ, Jana, MATIAŠKO, Maroš. *Člověk s duševním postižením a jeho právní jednání*. Praha: Linde, 2010, s. 223. ISBN 978-80-7201-801-7.

- [12] REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.
- [13] SOKOL, Radek a TREFILOVÁ, Věra. *Sociální pracovník v rezidenčních zařízeních sociálních služeb*. Praha: ASPI, 20058, s. 444. ISBN 978-80-7357-316-4.
- [14] ŠARFOVÁ, Monika. *Institut zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům ve vztahu k rodině a společnosti*. Zlín, 2011. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií.
- [15] ŠVARŤÍČEK, Roman, ŠEĎOVÁ, Klára a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [16] ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné I*. Praha: Wolters Kluwer, 2009. ISBN 978-80-7357-468-0.
- [17] ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan a kolektiv. *Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 1394. ISBN 978-80-7400-108-6.
- [18] VONDRKA, Josef. *Zákonná úprava systému sociálních služeb*. In: MAHROVÁ, G., VENGLÁŘOVÁ, M. a kol. *Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008, s. 25-28. ISBN 978-80-247-2138-5.

Právní předpisy:

- [19] Císařské nařízení č. 276/1914 ze dne 12.10.1914. [online]. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?tocId=onrf6mjzge2f6mrxgywta&documentId=onrf6mjzge2f6mrxgyxhazrtgqwta&conversationId=94730>
- [20] Císařský patent č. 946/1811 Sb. obecný zákoník občanský ze dne 1.6.1811. [online]. Dostupný z <http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=onrf6mjygeyv6ojugywta&conversationId=1745390>.
- [21] ČESKO. Vyhláška č. 505/2006 Sb. ze dne 15.11.2006 kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 164, s. 7021-7048. ISSN 1211-1244.

- [22] ČESKO. Zákon č. 141/1950 Sb. občanský zákoník ze dne 25.10.1950. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1950, částka 60, s. 497-543. Dostupné také z <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=1950&typeLaw=zakon&What=Rok&stranka=2>
- [23] ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník ze dne 3.2.2012. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2012 částka 33, s. 1026-1368. ISSN 1211-1244.
- [24] ČESKO. Zákon č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád ze dne 4.12.1963 ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1963, částka 56, s. 383-428. Dostupný také z <http://www.zakonycr.cz/seznamy/099-1963-sb-obcansky-soudni-rad.html>.
- [25] ČESKO. Zákon č. 40/1964 Sb. občanský zákoník ze dne 26.2.1964 ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1964, částka 19, s. 201-246. Dostupný také z <http://www.zakonycr.cz/seznamy/040-1964-sb-obcansky-zakonik.html>.
- [26] ČESKO. Zákon č. 328/1999 Sb. o občanských průkazech ze dne 30.11.1999 ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 107, s. 7450-7457. Dostupný také z <http://www.uplnezneni.cz/zakon/328-1999-sb-o-obcanskych-prukazech/>
- [27] ČESKO. Zákon č. 94/1963 Sb. o rodině ze dne 4.12.1963 ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1963, částka 53, s. 340-350. Dostupný také z <http://www.zakonycr.cz/seznamy/094-1963-Sb-zakon-o-rodine.html>.
- [28] ČESKO. Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách ze dne 14.3.2006. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 37, s. 1257-1289. ISSN 1211-1244.
- [29] Nález Ústavního soudu sp.zn. IV. ÚS 412/04 ze dne 7.12.2005 [online]. Dostupný z <http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?type=html&documentId=njptembqgvpxm6lcmvzf651tl4zdgojr&conversationId=1730348>

Elektronické zdroje:

- [30] Mental Disability Advocacy Center, 2007. *Guardianship and Human Rights in the Czech Republic: analysis of Guardianship Law and Policy*. [online]. [cit. 2012-12-12]. ISBN 978-963-87395-8-2. Dostupné z http://mdac.info/sites/mdac.info/files/English_Guardianship_and_Human_Rights_in_the_Czech_Republic.pdf
- [31] Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů [online]. [cit. 2013-01-07]. Dostupné z <http://www.uzis.cz/cz/mkn/index.html>
- [32] ČESKO. MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI. *Ročenky MSp*. [online]. [cit.2013-01-07]. Dostupné z <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=3397&d=47145>
- [33] ČESKO. MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI. *Statistika a výkaznictví*. [online]. [cit.2013-01-07]. Dostupné z <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

aj.	a jiné
č.	číslo
odst.	odstavec
o.s.ř.	občanský soudní řád
příp.	případně
ř.z.	Říšský zákoník
s.	strana
Sb.	Sbírky
sp.zn.	spisová značka
tzv.	tak zvaný
z.č.	zákona číslo

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Délka původního opatrovnictví (%)	44
Graf 2 Kdo podal návrh/podnět na zahájení řízení o změnu opatrovníka (%)	46
Graf 3 Důvody změny opatrovníka (%)	47
Graf 4 Přítomnost rodiny (%)	48
Graf 5 Zázemí opatrovance (%).....	48
Graf 6 Původní opatrovník (%)	49
Graf 7 Nový opatrovník (%).....	49

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Druhy a počty rozhodnutí v řízení o způsobilosti k právním úkonům	19
Tabulka 2 Rozhodnutí o návrhu na schválení právního úkonu za nesvéprávného (ČR).....	28
Tabulka 3 Počet rozhodnutí o změně opatrovníka.....	43
Tabulka 4 Délka původního opatrovnictví	44
Tabulka 5 Kdo podal návrh/podnět na zahájení řízení o změnu opatrovníka.....	45
Tabulka 6 Důvody změny opatrovníka.....	46

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Listina o ustanovení opatrovníka

Příloha PII: Desatero práv a povinností opatrovníka

PŘÍLOHA P I: LISTINA O USTANOVENÍ OPATROVNÍKA

Spisová značka: .....

LISTINA o ustanovení opatrovníka

Podle pravomocného usnesení ..... soudu ..... ze dne .....
č.j. .... je

.....
(jméno, příjmení, datum narození, bydliště)

opatrovníkem

....., nar. ....,
bytem v .....
který(á) byl(a) rozsudkem ..... soudu ..... ze dne
..... č.j. .... *) zbaven(a) způsobilosti k právním
úkonům - *) omezen(a) ve způsobilosti k právním úkonům.

Opatrovník je oprávněn jmenovaného (jmenovanou) zastupovat při právních úkonech a
spravovat jeho (její) majetek *) ve všech věcech - *)v tomto rozsahu:

.....
.....
.....

Zprávy o osobě opatrovance a účty ze správy jeho majetku je opatrovník povinen podávat
vždy do .....

Slib opatrovníka složil dne .....

V ..... dne .....

.....

Za správnost vyhotovení:

*) nehodící se škrtněte

(O.s.ř. č. 139 - listina o ustanovení opatrovníka osoby zbavené nebo omezené ve způsobilosti k právním úkonům)

PŘÍLOHA P II: DESÁTERO PRÁV A POVINNOSTÍ OPATROVNÍKA

JUDr. Hana Nová

www.samostatnost.cz/new_osa/index.php?typ=txt&id=22

1. Opatrovník musí být ochoten funkci vykonávat.

2. Musí zajistit:

a) v případě opatrovance úplně zbaveného způsobilosti

- **péči o osobu opatrovance** – určit bydliště – zejména v případě ústavní péče,
- **zajistit zdravotní péči,**
- **zajistit všechny jeho potřeby** – oblečení, obuv, telefon, cesty atp.,

b) v případě opatrovance omezeného způsobilosti

- zastupování v těch oblastech, pro něž je opatrovanec sám nezpůsobilý – vyplývá to z výroku rozsudku.

3. Správa majetku – musí být vedena přesně

- musí být vedena **odděleně – samostatně** (nikdy na privátním účtu opatrovníka),
- musí být vedena **přehledně.**

4. **Nikdy nesmí být majetek opatrovance převáděn bezplatně** nebo jinak nevýhodně, zejména nikdy (!) na osobu opatrovníka nebo jeho blízké

5. **Nikdy nesmí být majetek opatrovance spravován s nepřiměřeným rizikem** nebo majetek opatrovance nesmí být předmětem spekulace.

6. **Dozor soudu a spolupráce s ním** – schvalování právních úkonů neběžné povahy (analogie s § 80 odst. 4 zákona o rodině):

- informování soudu o osobě opatrovance,
- informování soudu o správě jeho majetku.

7. **Spolupráce s lékaři a zdravotnickými institucemi:**

- při řešení aktuálního stavu – právo na informaci - o zdravotním stavu a perspektivě, o léčbě
o nákladech s tím spojených,
- prevence (očkování, stomatologická péče, antikoncepce...).

8. **Odpovědnost občanskoprávní** – za způsobenou škodu podle obecných předpisů.

9. **Odpovědnost trestněprávní** – podle obecných předpisů (porušení povinností při správě cizího majetku).

10. **Právo na odměnu** v případě náročné správy majetku, je-li tato správa spojena se značnou námahou a vyžaduje-li odborné znalosti.